

Mervi Takala ja Marjukka Hietaniemi (toim.)

Osa-aikaeläke ja eläkeuudistuksen tavoitteet

Eläketurvakeskuksen raportteja 2008:2

RAPORTTEJA

Mervi Takala ja Marjukka Hietaniemi (toim.)

Osa-aikaeläke ja eläkeuudistuksen tavoitteet

Eläketurvakeskuksen raportteja
2008:2

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511 • Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511 • Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Tel. +358 10 7511 • Fax +358 9 148 1172

Esa Print Oy, Tampere 2008

ISBN 978-951-691-100-0 (sid.)

ISBN 978-951-691-101-7 (PDF)

ISSN 1238-5948

LUKIJALLE

Osa-aikaeläke on ollut voimassa runsaat 20 vuotta. Osa-aikaeläkkeeseen on sen voimassaolon aikana tehty useita tarkistuksia, joiden tarkoituksena on ollut parantaa osa-aikaeläkkeen toimivuutta eläkepolitiikan kulloistenkin tavoitteiden mukaiseksi. Osa-aikaeläkkeen toimivuutta on sen voimassaolon aikana myös arvioitu eri selvityksissä. Ekonomistit ovat tarkastelleet simulaatiomallien avulla osa-aikaeläkkeen työuria pidentävää vaikutusta. Eläketurvakeskuksessa on lisäksi tehty useita kyselytutkimuksia osa-aikaeläkkeestä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Vuoden 2005 eläkeuudistus muutti eläkkeiden määräytymisperiaatteita enemmän kuin koskaan aikaisemmin työeläkejärjestelmän runsaan 40-vuotisen olemassaolon aikana. Tässä mittavassa eläkeuudistuksessa osa-aikaeläke jäi kuitenkin suhteellisen vähälle huomiolle. Tämän julkaisun artikkelien tarkoituksena onkin arvioida osa-aikaeläkettä erityisesti toteutetun eläkeuudistuksen tavoitteiden valossa.

Tämä julkaisu koostuu kolmesta artikkelista. Mervi Takala on vuonna 2007 toteutetun kyselytutkimuksen pohjalta arvioinut osa-aikaeläkkeen merkitystä työurien pidentäjänä. Marjukka Hietaniemi ja Mervi Takala ovat tarkastelleet Ruotsin osa-etuuksia ja kokemuksia lopetetusta osa-aikaeläkkeestä. Lopuksi Kalle Elo on laskelmien avulla tarkastellut osa-aikaeläkkeen kustannuksia verrattuna tilanteeseen, että osa-aikaeläke ei olisi ollut vaihtoehtona. Julkaisun on taittanut Merja Raunis, hänelle siitä kiitos. Kiitämme myös Eila Tuomista ja Mikko Kauttoa artikkelien kommentoinnista.

Helsingissä toukokuussa 2008

Mervi Takala ja Marjukka Hietaniemi

ABSTRAKTI

Tässä raportissa arvioidaan, toimiiko osa-aikaeläkejärjestelmä eläkeuudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Eläkeuudistuksen yhtenä tavoitteena on työurien pidentäminen, ja tällä on tarkoitus turvata eläkkeiden rahoitus myös tulevaisuudessa. Sitä, pidentääkö osa-aikaeläke työuria, tarkastellaan kyselyaineistojen valossa.

Osa-aikaeläkkeellä oli vuoden 2007 lopussa noin 30 000 henkeä. Osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrä on vaihdellut suuresti eri vuosina ja erityisesti ikärajamuutokset selittävät osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrän vaihtelua.

Ruotsissa osa-aikaeläke oli voimassa vuosina 1978–2000. Suomen osa-aikaeläke muistuttaa hyvin paljon Ruotsin järjestelmää. Ruotsissa on kehitetty myös muunlaisia osa-aikaisia etuuksia, joista erityisesti osa-aikainen sairausloma on viime vuosina ollut suosittu.

Osa-aikaeläkkeen kustannus on 1,3 prosenttia työeläkemenosta. Tässä raportissa arvioidaan osa-aikaeläkkeen kustannuksia vertaamalla menoja vaihtoehtoihin poistumisreitteihin ja kokoaikatyöhön.

ABSTRACT

This report evaluates whether the part-time pension scheme functions according to the objectives of the pension reform. One objective of the reform is to lengthen people's working careers and in that way safeguard the financing of pensions also in future. Whether the part-time pension extends people's working careers is investigated through survey data.

At the end of 2007 approximately 30,000 persons received a part-time pension. The number of persons who have started drawing a part-time pension has varied considerably in different years and especially the changes in age limit explain part of the variation in the number of persons who have started drawing a part-time pension.

In Sweden the part-time pension was in effect in 1978–2000. The Finnish part-time pension very much resembles the Swedish scheme. In Sweden also other types of part-time benefits have been developed, of which especially the part-time sick leave has been popular in recent years.

The expenditure for part-time pensions amounts to 1.3% of the earnings-related pension expenditure. This report evaluates the costs of the part-time pension by comparing the expenditure to alternative exit pathways and full-time work.

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa arvioidaan osa-aikaeläkettä eläkeuudistuksen näkökulmasta. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen tavoitteena on pidentää työuria 2–3 vuodella. Työssäkäynnin pidentäminen turvaa työeläkkeiden rahoituksen ja mahdollistaa paremman eläkkeen. Osa-aikaista työntekoa on pidetty yhtenä keinona työurien pidentämisessä ja erityisesti EU:ssa on sen merkitystä korostettu.

Osa-aikaeläke voi vaikuttaa työurien pidentämiseen nostamalla ikääntyneiden työllisyysastetta ja toisaalta kasvattamalla kokonaistyöpanosta.

Yksiselitteistä vastausta siihen, pidentääkö osa-aikaeläke työuria, ei ole helppo antaa. Ikääntyneiden työllisyyttä osa-aikaeläkkeen käyttö on kasvattanut, mutta vaikeampi kysymys vastattavaksi on se, onko eläkkeelle siirtyminen lykkääntynyt ja osa-aikaeläkeläisten kokonaistyöpanos siten kasvanut.

Kyselytutkimusten mukaan osa-aikaeläkeläisistä noin puolet olisi jatkanut koko-aikatyössä, jos osa-aikaeläkemahdollisuutta ei olisi. Heidän kohdallaan työpanos vähenee, joskin vähentymisen määrää on vaikea arvioida. Lopullinen eläkkeelle siirtymispäätös on monen tekijän tulos.

Osa-aikaeläkkeelle siirtyvälle ei aseteta terveydentilaan liittyviä ehtoja. Silti lähes joka kymmenes osa-aikaeläkkeellä olevista katsoo, että tärkein syy eläkkeelle siirtymiseen on ollut huono terveydentila.

Osa-aikaeläke on vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeelle huonoimmaksi terveydentilansa arvioineiden kohdalla.

Osa-aikaeläke voi auttaa jaksamaan paremmin työssä. Osa-aikaeläkkeellä vuoden 2007 lopussa olleista 68 prosenttia arveli jaksavansa työskennellä vanhuuseläkkeelle saakka, kun vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleista osuus oli 49 prosenttia. Vuoden 2007 kyselyssä vain kahdeksan prosenttia vastaajista arveli, ettei työskentele vanhuuseläkkeelle asti (eli vähintään 63-vuotiaaksi). 63-vuotiaana aikoi siirtyä eläkkeelle lähes 60 prosenttia osa-aikaeläkeläisistä.

Osa-aikaeläkettä on pidetty muista varhaiseläkkeistä poikkeavana siinä, että eläkkeelle vetävien tekijöiden merkitys on suurempi kuin muissa varhaiseläkkeissä. Koko-aikatyöstä voidaan hakeutua pois myös siksi, että voitaisiin auttaa muita. 38 prosentilla osa-aikaeläkkeellä olevista oli vuonna 2007 sellaisia perheen tai omaisten hoitoon liittyviä tehtäviä, joita ei voida pitää tavanomaisina kotitöinä. Omaisille annetun hoivan lisäksi osa-aikaeläkkeellä olevat auttoivat muita henkilöitä ja osallistuivat vapaaehtoistyöhön.

Ruotsissa on useita mahdollisuuksia saada osittaisia eläke- ja sairausvakuutus-etuuksia. Vaikka lakisääteisestä osa-aikaeläkkeestä luovuttiin vuosituhaten vaihteessa, on Ruotsissa edelleen voimassa osittainen vanhuuseläke, osittainen työkyvyttömyyseläke sekä mahdollisuus osasairauspäivärahan käyttöön.

Osa-aikaeläke oli voimassa Ruotsissa vuosina 1978–2000. Se oli suosittu eläkemuoto, joskin osa-aikaeläkeläisten lukumäärä vaihteli huomattavasti eri vuosina. Lukumäärän vaihtelun tärkein syy oli korvaustason muutokset.

Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmän arvioinnin ongelmana on pidetty sitä, että yksittäisen järjestelmän vaikutuksia on vaikea erottaa yleisemmän taloudellisen ja työmarkkinakehityksen vaikutuksista. On kuitenkin todettu, että työntekijöiden sairauspoissaolot vähenivät ja terveydentila kohentui tai huonontuminen oli hitaampaa kuin kokopäivätyössä. Osa-aikaeläkeläiset myös siirtyivät harvemmin työkyvyttömyyseläkkeelle tai joutuivat harvemmin työttömäksi kuin ikätoverinsa.

Osa-aikaeläkkeen lakkauttamisen jälkeen osittaiset sairausvakuutuksen etuudet ovat kasvaneet selvästi. Sen sijaan osittaisten vanhuuseläkkeiden määrät ovat kaiken aikaa pysyneet alhaisina.

Suomessa osa-aikaeläkkeiden vaikutus työeläkejärjestelmän vuosittaisiin kustannuksiin ei ole merkittävä. Osa-aikaeläkemenot oli vuonna 2007 noin 0,2 miljardia euroa. Se on koko vuoden työeläkemenosta noin 1,3 prosenttia (koko työeläkemenot 16,0 miljardia euroa).

Kokonaiskustannusten näkökulmasta osa-aikaeläke on kuitenkin varsin kallis keino työuran pidentämiseksi. Koska osa-aikaeläkkeelle siirrytään yleensä heti, kun siihen on mahdollisuus, sen tulisi käytännössä jatkua 68 vuoden ikään ollakseen kustannusneutraali sellaisen kokoaikatyöuran kanssa, jolta jäädään vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana.

Sekä eri vaihtoehtojen kustannusten arvioinnissa että täyden työskentelyn ja osa-aikaeläkkeen kokonaiskustannuksia vertaillaessa laskelmassa tuloksena oli se, että osa-aikaeläkkeelle siirtyminen 58 vuoden iässä on työeläkejärjestelmän kannalta kalliimpi vaihtoehto kuin työskentely vastaavalla ikävälillä, kun ikäkohtaiset työkyvyttömyys- ja työttömyysriskit otetaan huomioon ja vanhuuseläkkeelle jäädään 63-vuotiaana. Jotta täysi työskentely kokonaiskustannukseltaan vastaisi osa-aikaeläkettä, työkyvyttömyys- ja työttömyysriskien tulisi moninkertaistua nykyisestä tasosta.

SISÄLTÖ

Mervi Takala

Johdanto	11
Miksi osa-aikaeläkkeelle hakeudutaan?.....	11
Osa-aikaeläkkeen ehtojen muutokset	12
Miten osa-aikaeläkettä voidaan arvioida?	14
Kirjallisuus	17

Mervi Takala

Pidentääkö osa-aikaeläke työuraa?	19
Johdanto	19
Aikaisempi tutkimus	21
Aineistot	22
Osa-aikaeläkeläisten terveydentila ja työkyky.....	23
Osa-aikaeläkkeen vaihtoehdot.....	25
Jaksaako vanhuuseläkkeelle asti nykyisessä osa-aikatyössä	27
Arvioitu eläkkeellesiirtymisikä.....	29
Mikä vetää eläkkeelle.....	31
Lopuksi.....	33
Kirjallisuus	35

Marjukka Hietaniemi ja Mervi Takala

Ruotsin osaeläke-etuudet.....	37
Ruotsin osa-aikaeläke.....	37
Osa-aikaeläkkeen alkuvaiheet	37
Osa-aikaeläkkeen käyttö.....	38
Osa-aikaeläkkeen alasajo	39
Osa-aikaeläkkeen arviointia	39
Ruotsin eläkkeen rakenne nyt.....	40
Vanhuuseläkkeen määräytyminen	41
Valtion osa-aikaeläkejärjestelmä	44
Sairausvakuutuksen etuudet	46
Lopuksi.....	47
Kirjallisuus	49

Kalle Elo

Osa-aikaeläkkeen kustannusten arviointia	51
Johdanto	51
Kustannuslaskelmien oletukset.....	53
Vaihtoehtoisten kehityskulkujen kustannukset	54
Osa-aikaeläke vaihtoehtona kokonaiskustannusten näkökulmasta	56
Osa-aikaeläke ja työuran pidentäminen.....	59
Lopuksi.....	60

Marjukka Hietaniemi ja Mervi Takala

Osa-aikaeläkkeen arviointia eläkepolitiikan tavoitteiden näkökulmasta.....	61
Pidentääkö osa-aikaeläke työuraa?	61
Onko osa-aikaeläke läpinäkyvä?	62
Parantaako osa-aikaeläke eläkejärjestelmän kestävyyttä?.....	62
Onko osa-aikaeläkkeestä hyötyä?	63
Onko osa-aikaeläke tiensä päässä?	63
Liitteet.....	65
Liite 1. Eläketurvakeskuksen kyselyt osa-aikaeläkeläisille.....	65
1) Vuoden 1995 kysely	65
2) Vuoden 2001 kysely	65
3) Vuoden 2007 kysely	65
Liite 2. Perustietoja vuoden 2007 kyselyyn osallistuneista osa-aikaeläkeläisistä.....	66

Mervi Takala

Johdanto

Miksi osa-aikaeläkkeelle hakeudutaan?

Osa-aikaeläkettä kuvataan usein pehmeäksi laskuksi vanhuuseläkkeelle. Osa-aikaeläkkeen ja yleisemmin vähittäisen eläkkeelle siirtymisen katsotaan valmistavan siihen elämänmuutokseen, jonka pysyvä eläkkeelle siirtyminen aiheuttaa. Toisaalta ajatellaan, että vähittäinen eläkkeelle siirtyminen sopeuttaa työnteon paremmin ikääntyneiden työntekijöiden voimavaroihin.

Useimmat osa-aikaeläkeläiset eivät tutkimustulosten mukaan kuitenkaan ajattele olevansa harjoittelemassa eläkkeellä oloa. Osa-aikaeläkeläisille suunnatuissa kyselyissä yhdeksän kymmenestä osa-aikaeläkkeellä olevasta mieltää itsensä työssäkäyväksi, ei eläkeläiseksi. Tämä voi johtua siitä, että suomalaisessa työkulttuurissa, jossa perinteisesti on oltu joko kokoaikatyössä tai kokoaikaeläkkeellä, eläkeläiseksi itsensä tuntevat vain kokoaikaeläkkeellä olevat. Myös sillä, miten asioista puhutaan ja mitä termejä käytetään, voi olla vaikutuksensa siihen, miten oman roolinsa kokee. Alentunutkin työpanos pitää osa-aikaeläkeläisen aktiiviväestöön kuuluvana, passiiviväestöön kuuluvat kokonaan työelämän ulkopuolella olevat.

Pehmeä lasku eläkkeelle on kuitenkin ollut yksi suosituimmista vaihtoehtoista, kun osa-aikaeläkkeelle siirtymisen syitä on kartoitettu kolmessa eri kyselyssä¹. Tämän syyn valinneiden osuus on kuitenkin laskenut. Vuonna 1995 osa-aikaeläkkeellä olleista joka viides mainitsi sen tärkeimmäksi syyksi osa-aikaeläkkeelle siirtymiseen, 14 prosenttia vuonna 2001 ja 12 prosenttia vuonna 2007.

Osa-aikaeläkkeelle haluaville ei aseteta terveydentilaan liittyviä ehtoja. Järjestelmää luotaessa yhtenä tarkoituksena oli kuitenkin, että osa-aikaeläke vähentäisi työkyvyttömyyseläkkeitä (KM 1981). Tässä mielessä se luotiin rinnakkaiseksi järjestelmäksi osatyökyvyttömyyseläkkeelle, joka oli tullut voimaan vuonna 1973. Osatyökyvyttömyyseläkkeen käyttö oli kuitenkin vähäistä (Gould ym. 2003). Viime vuosina osatyökyvyttömyyseläkkeiden käyttö on lisääntynyt, erityisesti vanhim-

---

1 Eläketurvakeskuksessa tehtyjä kyselyjä osa-aikaeläkeläisille selostetaan artikkelissa Takala (tässä raportissa) ja perustietoja vastaajista on liitteessä 2.

missa (50–62-vuotiaat) ikäryhmissä. Kun vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä oli noin 30 000 henkeä, osatyökyvyttömyyseläkettä sai noin 18 000 henkeä².

Osa-aikaeläkkeelle ja osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden välillä on joitakin eroja, joista tärkeimmäksi on aiemmassa tutkimuksessa katsottu eläkkeelle siirtymisen prosessi (ks. Gould ym. 2003). Tutkimuksen mukaan osatyökyvyttömyyseläkkeelle hakeutuvat ovat sairausperusteisella reitillä, ja osa-aikaeläkeläisten eläkkeelle hakeutumiseen syyt liittyvät työn paineiden helpottamiseen ja lisääntyneeseen vapaa-aikaan (Gould ym. 2003).

Terveystilalla ja työn raskaudella on kuitenkin merkitystä osa-aikaeläkkeelle hakeutumisessa. Noin joka kymmenes pitää huonoa terveystilaa tärkeimpänä syynä eläkkeelle hakeutumisessa ja lähes joka viides ainakin yhtenä syynä. Tutkimusvuosien väliset vaihtelut olivat melko pieniä.

Osa-aikaeläkkeen ehtojen muutokset

Vuodesta 2005 alkaen osa-aikaeläkkeelle on ollut mahdollista siirtyä myös 63 ikävuoden täyttämisen jälkeen eli 58–67-vuotiaana. Pisimmillään osa-aikaeläkejakso voi siis kestää kymmenen vuotta. Käytännössä pitkät osa-aikaeläkejaksot eivät ole tavallisia. Silti sekä eläkejakson pituus että ikärajat ovat tärkeitä eläkepolitiikan tavoitteiden saavuttamiseen vaadittavia tekijöitä, koska ne ohjaavat eläkkeelle hakeutumista ja työssä pysymistä. Ikärajamuutokset voivat vaikuttaa kokonaisten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen, kuten Rantala ja Romppanen (2004) ovat osoittaneet työttömyyseläkkeen kohdalla.

Osa-aikaeläkkeen ikärajoja on muutettu useasti niiden 21 vuoden aikana, joina osa-aikaeläke on ollut voimassa. Osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrä on vaihdellut paljon ja eläkkeeseen oikeutetut ovat reagoineet herkästi ikärajamuutoksiin. Korkeimmillaan osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrä oli vuonna 2002, jolloin osa-aikaeläkkeelle siirtyi 16 000 henkeä (ks. kuvio 1). Tosin ne ikärajamuutokset, jotka osaltaan vaikuttivat tähän ennätykseen, tehtiin vasta seuraavana vuonna. Vuonna 2002 osa-aikaeläkeikäiset reagoivat siis tuleviin muutoksiin hakeutumalla eläkkeelle hyvissä ajoin.

---

2 Osatyökyvyttömyyseläke voidaan myöntää 18–62-vuotiaille ja osa-aikaeläke 58–67-vuotiaille. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä ei edellytetä työntekoa. Osa-aikaeläkkeessä edellytetään osa-aikaista työtä, ja sille on asetettu enimmäis- ja vähimmäisrajat.

Alkuun osa-aikaeläkkeeseen oli oikeutettu yksityisellä sektorilla 60–64-vuotias ja julkisella sektorilla 58 vuotta täyttänyt³, pitkään työssä ollut työntekijä, joka siirtyy kokoaikaisesta työstä osa-aikaiseen. Osa-aikaeläkkeen ehdot muuttuivat yksityisellä sektorilla vuoden 1994 alusta, jolloin osa-aikaeläkkeen ikäraja alennettiin 58 vuoteen. Samalla eläkkeen laskusääntöä muutettiin siten, että osa-aikaeläkkeen määrä nostettiin puoleen kokoaikaisen työn ja osa-aikaisen työn palkan erotuksesta.

Ennen uudistusta osa-aikaeläkkeen suuruus määräytyi eläkkeellelähtöiän mukaan siten, että mitä nuorempana osa-aikaeläkkeelle siirtyi, sitä alhaisemman prosentin mukaan osa-aikaeläke laskettiin. Lisäksi vuonna 1994 säädettiin, että vanhuuseläkettä karttuu paitsi osa-aikatyöstä myös ansion alenemasta. Tarkoituksena oli, että osa-aikaeläkkeen jälkeen alkava vanhuuseläke olisi vain vähän matalampi kuin kokoaikatyöstä vanhuuseläkkeelle siirtyvän eläke.

Heinäkuusta 1998 alkaen alaikäraja alennettiin väliaikaisesti 56 vuoteen. Tällä haluttiin lisätä osa-aikaeläkkeen käyttöä ja tätä kautta vähentää kokoaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Määräaikainen erillislaki oli aluksi voimassa vuoden 2000 loppuun, sittemmin lain voimassaoloa jatkettiin vuoden 2002 loppuun. Tässä yhteydessä myös sovittiin, että työnantajan velvollisuus on pyrkiä järjestämään osa-aikatyötä niille 56 vuotta täyttäneille työntekijöille, jotka haluavat siirtyä osa-aikaeläkkeelle.

Ikärajan alentaminen 56 vuoteen lisäsin osa-aikaeläkkeen käyttöä. Selvää näyttöä siitä, autoiko tämä muutos pidentämään työuria, ei kuitenkaan saatu. Vuonna 2003 palattiin vanhoihin ikärajoihin. Hallituksen esityksessä todettiin, että eläkkeellesiirtymisikää ei ole kyetty riittävästi korottamaan aikaisemmillä lainmuutoksilla ja ikääntyvien työntekijöiden työoloja kehittämällä. Esityksessä katsottiin, että eläkkeellesiirtymisiällä on kuitenkin keskeinen merkitys rahoituksen kestävyyskannalta (HE 45/2001).

Vuoden 2003 alusta voimaan tulleet muutokset olivat osa vuoden 2005 eläkkeiden kokonaisuudistusta. Ansion aleneman karttumisprosenttia alennettiin puolestatoista 0,75 prosenttiin vuodessa. Osa-aikatyön karttuma on sama kuin kokoaikatyöstä. Kun määräaikaisen erillislain voimassaolo lakkasi, työnantajan velvoite osa-aikatyön järjestämiseksi siirrettiin pysyväksi normiksi työaikalakiin.

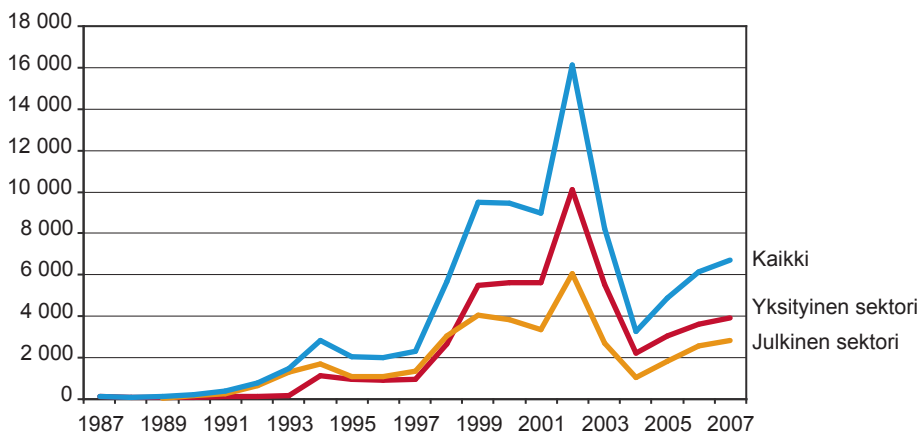
3 Osa-aikaeläke tuli voimaan yksityisellä sektorilla 1.1.1987 ja julkisella sektorilla 1.7.1989.

Vuoden 2005 alusta myös osa-aikaeläkeläisillä on mahdollisuus joustavaan vanhuuseläkeikään, eli he voivat siirtyä varhennetulle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaina ja varsinaiselle vanhuuseläkkeelle ikävuosien 63 ja 67 välillä. Osa-aikaeläkkeelle voi myös siirtyä vielä 63 ikävuoden täyttämisen jälkeen.

Osa-aikaeläkkeeseen tehdyt muutokset näkyvät eroina eri vuosina alkaneiden eläkkeiden määrissä. Ensimmäisen kerran osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrä kasvoi, kun ikäraja alennettiin 60 vuodesta 58 vuoteen vuonna 1994. Kun ikäraja alennettiin 56 vuoteen, niin osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määrä alkoi kasvaa nopeasti.

Ikärajan palauttamisen vuoksi vuosina 2003 ja 2004 ei uusia ikäluokkia tullut osa-aikaeläkkeen piiriin ja siksi siirtyneiden määrät laskivat. Kolmena viime vuonna ovat sekä julkisen että yksityisen sektorin osa-aikaeläkkeeseen oikeutetut hakeutuneet taas melko paljon eläkkeelle. Vuonna 2007 alkoi noin 6 500 uutta osa-aikaeläkettä.

Kuvio 1. Osa-aikaeläkkeelle siirtyneet vuosina 1987–2007, lukumäärä.

Miten osa-aikaeläkettä voidaan arvioida?

Suomeen osa-aikaeläkkeen malli haettiin Ruotsista. Myös Ruotsissa uusien osa-aikaeläkkeiden määrät ovat suuresti vaihdelleet, mutta eri syystä (ks. Hietaniemi ja Takala tässä raportissa). Kun Suomessa vaihtelua selittävät pääasiassa ikärajamuutokset, Ruotsissa vaihtelua selittävät muutokset eläkkeen korvausasteessa. Alimmillaan korvausaste oli 50 prosenttia ja korkeimmillaan 65 prosenttia ansion

alenemasta. Ikärajoja on Ruotsissa muutettu vain vähän, ja koskaan osa-aikaeläkkeen voimassaoloaikana⁴ se ei laskenut alle 60 vuoden.

Sekä Ruotsissa että Suomessa osa-aikaeläkkeen ehtoihin tehdyt muutokset ovat selkeästi ja ilman erityisiä viiveitä vaikuttaneet eläkkeelle hakeutuneiden määriin. Kun Suomessa ikäraja on alennettu, uusien eläkkeiden määrä on kasvanut ja kun Ruotsissa nostettiin korvausastetta, uusien eläkkeiden määrä kasvoi (Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä 1997; Takala 1999).

Monissa teollistuneissa maissa on ollut ja on parhaillaan voimassa erilaisia vähittäisen eläkkeelle siirtymisen tapoja (ks. esim. *Progressive Retirement in Europe* 2001; Bach-Othman 2007). Kiinnostus niitä kohtaan on useimmiten ollut varsin laimeaa, huolimatta siitä, että sekä EU että OECD ovat kehottaneet lisäämään ikääntyneen työvoiman osa-aikatyötä ja vähittäistä eläkkeellesiirtymistä.

Kansainvälisissä vertailuissa Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmää pidetään onnistuneena, koska käyttäjiä oli paljon (Delsen ja Reday-Mulvey 1996). Viime vuosina Ranskassa ja Suomessa on ollut voimassa sellainen osa-aikaeläkejärjestelmä, joille on hakeutunut paljon ikääntyneitä työntekijöitä (Reday-Mulvey 2005).

Osa-aikaeläke lopetettiin Ruotsissa eläkeuudistuksen yhteydessä. Vuoden 2000 jälkeen ei enää uusia osa-aikaeläkkeitä ole myönnetty. Valtiosektorilla on kuitenkin käytössä uusi, vuonna 2003 voimaan tullut osa-aikaeläke.

Yleinen osa-aikaeläke haluttiin Ruotsissa lopettaa, koska sen katsottiin olevan ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että jokaisen tulisi elättää itsensä työnteolla, ei sosiaalietuuksilla. Katsottiin myös, että osa-aikaeläke on liian kallis etuus. Suomessa on tehty vain vähän laskelmia osa-aikaeläkkeen kustannuksista. Osa-aikaeläkemeno on ollut jo monta vuotta noin 0,2 miljardia euroa (korkeimmillaan 0,27 miljardia euroa vuonna 2003). Vuonna 2007 osa-aikaeläkemeno oli 1,3 prosenttia koko työeläkemenosta.

Ruotsin osa-aikaeläkkeen onnistumisen mittarina pidetään sen käytön laajuutta. Ruotsissa osa-aikaeläkkeiden alkavuus oli korkeimmillaan 27 prosenttia ja Suomessa se on ollut noin kymmenen prosenttia. Tämän selittää ero työkuultuurissa ja työstä poistumisen malleissa. Ruotsissa erilaisia osittaisia etuuksia, esimerkiksi osittaista sairauspäivärahaa, käytetään paljon, ja osa-aikatyö on tavallista. Suomen erityispiirre on se, että työssä ollaan joko kokoaikaisesti tai sitten siirrytään kokonaan pois ansiotyöstä joko työttömyyteen tai työvoiman ulkopuolelle (Hytti 2004).

---

4 Osa-aikaeläke oli Ruotsissa voimassa vuosina 1976–2000.

Jos osa-aikaeläkettä arvioidaan osa-aikaeläkeläisten kannalta, niin järjestelmä on hyvä ja toimiva. Tehdyissä kyselyissä (ks. liite 1) eläkkeellä olevat ovat olleet tyytyväisiä ja raportoineet vain vähän ongelmista. Tältä osin osa-aikaeläkkeelle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet.

Eläkepolitiikan suunta muuttui melko pian osa-aikaeläkkeen voimaantulon jälkeen. Kun varhaiseläkeuudistuksessa 1980-luvun lopussa korostettiin eläkkeelle siirtymisen joustavuutta ja yksilöllisyyttä, seuraavalla vuosikymmenellä nämä tekijät jäivät sivuun ja alettiin puhua lähinnä eläkejärjestelmän kestävyydestä (Hellsten 2003). Nykyisessä eläkepolitiikassa eläkkeelle hakeutujien tai eläkkeensaajien tyytyväisyys on harvoin esillä. Eläkepolitiikan tärkeimmäksi tavoitteeksi asetetaan työurien pidentäminen, jonka siis katsotaan olevan keskeisin edellytys rahoituksen turvaamiseksi.

Kun arvioidaan osa-aikaeläkkeen merkitystä eläketurvan kokonaisuudessa, nykyiset eläkepoliittiset painotukset merkitsevät sitä, että osa-aikaeläkkeen avulla pitäisi pidentää työuraa. Tätä kautta osa-aikaeläke voisi alentaa eläkekustannuksia ja lisätä työn tarjontaa. Osa-aikaeläke saattaa myös vähentää työkyvyttömyyseläkkeitä ja ikääntyneiden työttömyyttä ja siten säästää näitä menoja.

Osa-aikaeläke voi pidentää työuraa siten, että työaika lyhentämällä ikääntynyt työntekijä jaksaa paremmin työssä. Tämä idea oli jo varhaiseläkkeitä suunnitelleessa komiteassa, joka asetettiin vuonna 1977 (KM 1981). Komiteassa osa-aikaeläkettä perusteltiin sillä, että iän mukana ihmisen suorituskyky alenee hitaasti ja vähitellen. Siksi työn vähentäminen ennen koko-aikaista eläkkeelle siirtymistä on luonnollisempaa kuin työn loppuminen yhtäkkiä.

Osa-aikaeläkkeelle hakeutuvat voivat tietysti tavoitella myös muuta kuin parempaa jaksamista työssä. Lisääntynyt vapaa-aika tai perheeseen liittyvät velvoitteet voivat houkutella hakeutumaan osa-aikaeläkkeelle. Esimerkiksi perheen hoitoon liittyvät velvollisuudet voivat vaatia työajan lyhentämistä, vaikka kokopäivätyö olisi muuten mahdollista.

Tässä raportissa pohditaan ensiksi sitä, pidentääkö osa-aikaeläke työuraa, ja miten kysymystä voidaan tarkastella kyselytutkimusten valossa. Toiseksi kerrotaan Ruotsin osa-aikaisten etuuksien rakenteesta ja arvioidaan niiden toimintaa. Kolmannessa artikkelissa pohditaan osa-aikaeläkkeen ja sille vaihtoehtoisten työstä poistumisreittien kustannuksia.

Kirjallisuus

- Bach-Othman Jarna (2007) Osa-aikaeläkkeet ja osittainen vanhuuseläke. Eläketurvakeskus. Muistio 2.2.2007.
- Delsen Lei ja Reday-Mulvey Geneviève (1996) Gradual Retirement in the OECD Countries. Macro and Micro Issues and Policies. Dartmouth. Aldershot.
- Gould Raija, Nyman Heidi ja Takala Mervi (2003) Osittain työkyvytön vai osittain työkykyinen. Tutkimus osatyökyvyttömyyseläkeläisten työssäolosta. Eläketurvakeskuksen raportteja 33. Helsinki.
- HE 45/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi osa-aikaeläkettä ja yksilöllistä varhaiseläkettä koskevien säännösten muuttamisesta.
- Hellsten Katri (2003) Eläkepolitiikan tavoitteet ja uudistukset. Teoksessa Hagfors Robert, Hellsten Katri, Ilmakunnas Seija ja Uusitalo Hannu (toim.) Eläkeläisten toimeentulo 1990-luvulla. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2003:1. Helsinki. s. 37–52.
- Hytti Helka (2004) Suomalainen työssäolo ja toimeentuloturva Pohjoismaisessa vertailussa. Teoksessa Talouskasvu ja julkistalous ikääntyneen väestön oloissa. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 4. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 32/2004.
- Komiteanmietintö (1981) Eläkeikäkomitean osamietintö II. KM 1981:33. Helsinki.
- Progressive Retirement in Europa (2001) European Industrial Relations Observer. Comparative Supplement. Update 6/01.
<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2001/70/en/1/ef0170en.pdf>
- Rantala Juha ja Romppanen Antti (2004) Ikääntyvien työmarkkinoilla pysyminen. Eläketurvakeskuksen raportteja 35. Helsinki.
- Reday-Mulvey Geneviève (2005) Working Beyond 60. Key Policies and Practices in Europe. Palgrave Macmillan. Wiltshire.
- Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä (1997) Laatinut Lindell Christina. Eläkkeistä ulkomailla 11.9.1997, Eläketurvakeskus, Katsauksia 7/97, Helsinki.
- Takala Mervi (1999) Työnteon ja eläkkeellä olon yhdistäminen. Vaihtoehtona osa-aikaeläke. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1999:1. Helsinki.

Mervi Takala

Pidentääkö osa-aikaeläke työuraa?

Johdanto

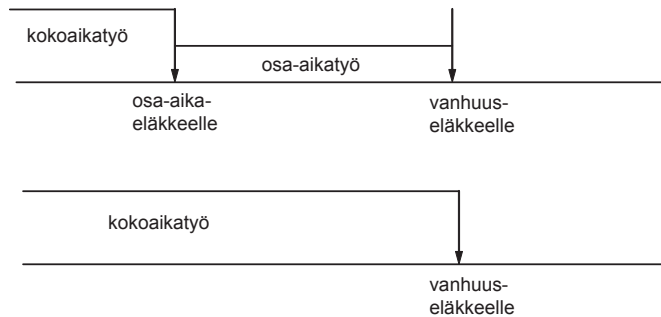
Työurien pidentäminen on tärkeä edellytys eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyys-
den turvaamisessa. Osa-aikaista työntekoa on pidetty yhtenä keinona työurien piden-
tämisessä, ja erityisesti EU:ssa on sen merkitystä korostettu. Vaikka osa-aikaeläkettä
Suomessa ei alun perin tällä tavoitteella perusteltu, on tähän tavoitteeseen pyritty
niin 1990-luvun ikärajamuutoksissa kuin vuoden 2005 uudistuksessakin. Tässä
artikkelissa pohditaan sitä, voiko osa-aikaeläke edistää työurien pitenemistä.

Osa-aikaeläke voi vaikuttaa työurien pidentämiseen kahdella tavalla. Ensiksi
osa-aikaeläkkeen avulla on mahdollista, että yhä useampi ikääntynyt käy työssä.
Työurat siis pidentyvät ikääntyneiden työllisyysasteita nostamalla. Tällainen ajat-
telu on sekä Suomen että EU:n työllisyys- ja eläkestrategioissa, joissa määritellään
tavoiteltu työllisyysaste ja sen saavuttamiseen tarvittava työssäoloajan pidennys
(Hytti ja Nio 2004; Employment in Europe 2003).

Viime vuosien kehitys suomalaisilla työmarkkinoilla on ollut tämän tavoitteen
mukaista. 55 vuotta täyttäneiden työllisyysaste on noussut ja osaksi sen voi katsoa
olevan seurausta osa-aikaeläkkeen lisääntyneestä käytöstä (esim. Ilmakunnas ja
Rantala 2005). Hytti ja Nio (2004) arvioivat, että osa-aikatyö selittää puolet ikään-
tyvien työllisyyden kasvusta Suomessa. Suurin osa ikääntyneistä osa-aikatyöllisistä
saa osa-aikaeläkettä.

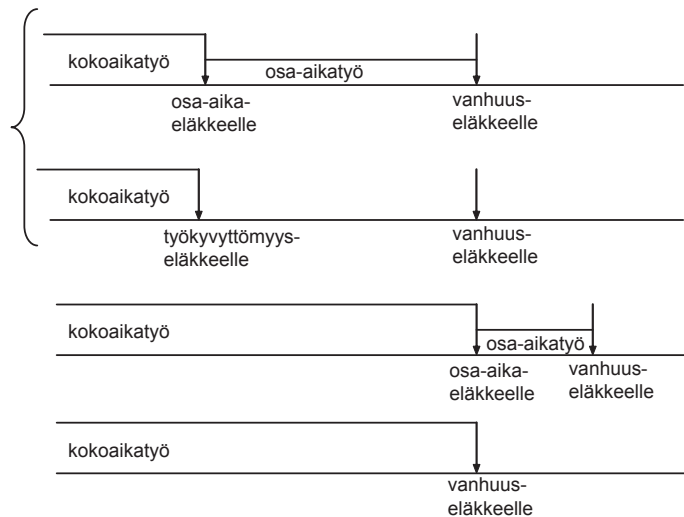
Toiseksi osa-aikaeläkkeen avulla on mahdollista lisätä kokonaistyöpanosta.
Osa-aikaeläkettä koskeva keskustelu Suomessa on keskittynyt kysymykseen työ-
panoksesta, eli siihen kasvattaako osa-aikaeläkkeen käyttö kokonaistyöpanosta vai
vähentääkö se sitä. Yksinkertaistettuna asetelma voidaan esittää kuvioina. Ensim-
mäisessä kuviossa on tilanne, jossa työpanos yksiselitteisesti vähenee eli esimerkki-
henkilö valitsee osa-aikaeläkkeen ja menee tietyn ikäisenä vanhuuseläkkeelle.
Vaihtoehdossa, jossa henkilö jatkaa koko-aikatyössä samaan vanhuuseläkeikään
asti, kokonaistyöpanos on suurempi.

Kuvio 1. Esimerkki: osa-aikaeläke vähentää työpanosta.

Kuviossa 2 esitetään kaksi tilannetta, joissa osa-aikaeläkkeelle siirtyminen johtaa työpanoksen lisääntymiseen. Ensimmäinen on vaihtoehto, jossa esimerkkihenkilö valitsee työkyvyttömyyseläkkeen osa-aikaeläkkeen sijaan. Tällöin työpanos osa-aikaeläkevaihtoehdossa kasvaa osa-aikaisen työpanoksen verran. Toinen esimerkki kuvaa tilannetta, jossa esimerkkihenkilö jatkaa kokoaikatyötä vanhuuseläkkeelle saakka ja jatkaa osa-aikaeläkkeellä sen jälkeen. Tällöin työpanos kasvaa verrattuna siihen, että henkilö siirtyisi kokonaan vanhuuseläkkeelle.

Kuvio 2. Esimerkki: osa-aikaeläke lisää työpanosta.

Käytännössä eläkkeellesiirtymisikien ja -tapojen kirjo on laaja. Lisäksi Rantalan ja Suoniemen selvityksen (2007) mukaan näyttää siltä, että työurat muuttuvat ennen

kokoaikaiselle eläkkeelle siirtymistä rikkonaisemmiksi. Tähän vaikuttavat esimerkiksi lisääntyvät sairauslomat ja työttömyys työuran loppupäässä.

Aikaisempi tutkimus

Taloustieteilijät ovat tehneet jonkin verran osa-aikaeläkettä koskevaa tutkimusta mikroaineistoilla. Näissä tarkasteluissa on painotettu sitä, että ollakseen ”taloudellisesti järkevä” osa-aikaeläkkeen tulisi nostaa todellista eläkkeelle siirtymisikää (Ilmakunnas ja Ilmakunnas 2006). Pekka ja Seija Ilmakunnaksen artikkelissa tarkastellaan kolmea eläkkeelle siirtymiseen liittyvää päätöstä: mitkä tekijät vaikuttavat osa-aikaeläkkeelle siirtymiseen, mitkä tekijät vaikuttavat työssä jatkamiseen 63 ikävuoden täyttämisen jälkeen ja mitkä tekijät vaikuttavat ansiotyön tekemiseen vanhuuseläkkeellä.

Aluksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan jo osa-aikaeläkkeellä olevia¹. Osa-aikaeläkkeellesiirtymispäätöksen todennäköisyyteen vaikuttavat ansiot. Todennäköisyys siirtyä osa-aikaeläkkeelle alenee, jos palkka on matala. Todennäköisyys osa-aikaeläkkeelle taas kasvaa, jos työura on ollut pitkä ja jos on diagnosoitu sairaus. Työkyvyllä on epäselvä vaikutus. Todennäköisyyksissä ei ole eroa sukupuolen, koulutuksen tai siviilisäädyn mukaan. (Ilmakunnas ja Ilmakunnas 2006.)

Tutkitun ryhmän suunnitelmat vanhuuseläkkeestä eivät näyttäisi pidentävän työuria eli siirtymistä vanhuuseläkkeelle 63 ikävuoden täyttämisen jälkeen. Työuran pidentäminen työskentelemällä vanhuuseläkkeellä ei myöskään analyysin mukaan ole todennäköistä. Johtopäätöksensä Ilmakunnas ja Ilmakunnas esittävät, että osa-aikaeläke on tapa lisätä ikääntyneiden työllisyyttä, mutta kustannukset ovat korkeat. (Ilmakunnas ja Ilmakunnas 2006.)

Tuulia Hakola (2007) on verrannut osa-aikaeläkeläisiä ja samanikäisiä, jotka jatkavat kokoaikatyössä. Verrokkit valittiin analyysiin niin, että ikä, sukupuoli, koulutus, toimiala, ammattiasema, tulot, terveys (sairauspäivien lukumäärä), puolison työmarkkina-asema ja eläkelaki olivat samat kuin osa-aikaeläkkeelle siirtyneillä. Nämä toimivat selittäjinä monimuuttujamallissa, jonka tuloksena Hakola päätyi siihen, että osa-aikaeläke ei pidennä työuria.

Hakola (2002) on arvioinut aiemmassa tutkimuksessaan, että jos osa-aikajärjestelmää ei olisi, noin puolet osa-aikaeläkeläisistä olisi jatkanut kokoaikatyössä ja

1 Aineisto on osa Työolot 2003 -tutkimusta. Osa-aikaeläkeläisiä oli aineistossa 91.

puolet olisi siirtynyt kokoaikaiselle varhaiseläkkeelle. Tämä arvio perustuu siihen, että osa-aikaeläkeläiset muistuttavat ominaisuuksiltaan enemmän kokoaikatyössä olevia kuin kokoaikaeläkkeellä olevia. Tutkimuksessa tarkasteltuja ominaisuuksia olivat tulot, sukupuoli, koulutusvuodet, siviilisääty ja puolison ammattiasema.

Tässä artikkelissa osa-aikaeläkkeen vaikutusta työuran pituuteen tarkastellaan kyselyaineistojen valossa. Tähän artikkeliin on valittu kysymyksiä, jotka selittävät työstä eläkkeelle siirtymisen ajoitusta. Ensiksi käsitellään osa-aikaeläkeläisten terveyttä ja työkykyä. Toiseksi käsitellään osa-aikaeläkeläisten vastauksia kysymyseen siitä, mitä olisi tehnyt, mikäli osa-aikaeläkettä ei olisi. Kolmantena tarkastellaan sitä, miten osa-aikaeläkkeellä olevat arvioivat jaksavansa vanhuuseläkkeelle asti sekä arvioitua eläkkeellesiirtymisikää. Lopuksi tarkastellaan sitä, mitkä tekijät vetävät osa-aikaiselle eläkkeelle.

Aineistot

Eläketurvakeskuksessa on toteutettu kolme osa-aikaeläkeläisille osoitettua kyselyä. Ensimmäinen on vuodelta 1995. Siinä mukana olivat kaikki silloin yksityiseltä sektorilta osa-aikaeläkettä saavat (ks. Takala 1999). Tutkimuksessa oli mukana runsas tuhat osa-aikaeläkeläistä. Osa-aikaeläkkeen suosio oli alkuun varsin vähäistä ja tämän ensimmäisen kyselyn tarkoituksena oli selvittää, miksi osa-aikaeläkkeelle ei hakeuduta. Tässä artikkelissa tarkasteltujen asioiden kannalta ensimmäisen kyselyn tietoja voidaan käyttää joissain vertailuissa.

Vuonna 2001 kerättiin aineisto, jossa oli mukana julkisen ja yksityisen sektorin osa-aikaeläkeläisiä, joiden eläke alkoi joko vuonna 1996 tai 1999 (ks. Takala 2001). Kyselyssä oli mukana sekä niitä, joiden osa-aikaeläke oli voimassa että niitä, joiden osa-aikaeläke oli päättynyt. Otoksen koko oli 2 000 ja vastausprosentti 89. Tutkimuksessa haluttiin verrata kahta osa-aikaeläkeläisten ryhmää, joista toinen oli siirtynyt osa-aikaeläkkeelle ikärajan väliaikaisen alentamisen aikana ja toinen, kun voimassa olivat ikärajat 58–64. Toiseksi haluttiin kuvata osa-aikaeläkeläisten ryhmän rakennetta, esimerkiksi ammattia, toimialaa ja terveydentilaa. Tärkeänä pidettiin myös osa-aikaeläkeläisten kokemuksia järjestelmästä ja ikärajoista.

Kolmas aineisto kerättiin loppuvuonna 2007. Tämän aineiston osa-aikaeläkeläisten eläke oli alkanut joko vuonna 2002 tai 2005 ja oli kyselyhetkellä voimassa.

Molemmilta vuosilta kerättiin 500 hengen otos. Otoksessa oli osa-aikaeläkeläisiä sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta. Vastausprosentti oli 88.

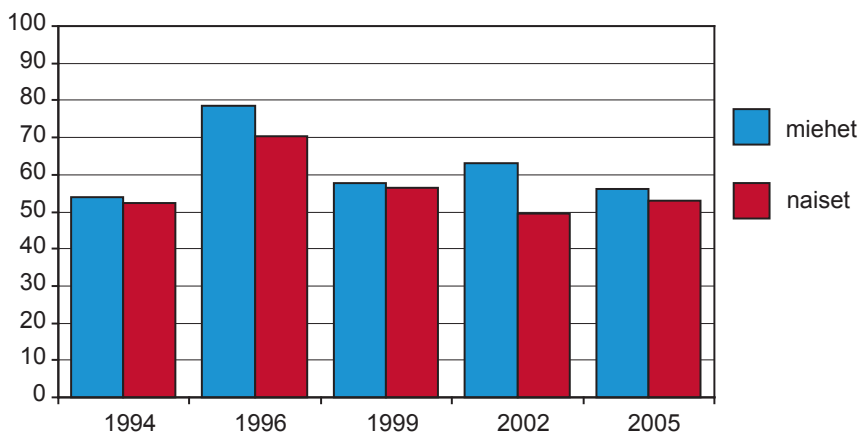
Kyselyssä haluttiin päivittää vastaajien käsityksiä osa-aikaeläkkeestä ja siitä, mitkä tekijät saavat hakemaan osa-aikaeläkettä. Lisäksi haluttiin selvittää tarkemmin kuin aiemmissa kyselyissä, oliko osa-aikaeläkeläisillä joitain sellaisia tehtäviä tai velvollisuuksia, jotka vaativat paljon aikaa, ja toimisivat näin ollen osa-aikaeläkkeelle vetävinä tekijöinä.

Osa-aikaeläkeläisten terveydentila ja työkyky

Osa-aikaeläkkeelle siirtyvälle ei aseteta terveydentilaan liittyviä ehtoja. Silti lähes joka kymmenes osa-aikaeläkkeellä olevista katsoo, että tärkein syy eläkkeelle siirtymiseen on ollut huono terveydentila. Terveydentila on erityisessä asemassa varhaiseläkkeelle siirtymisessä, koska suurin osa ennen vanhuuseläkettä eläkkeelle siirtyvistä hakeutuu työkyvyttömyyseläkkeille. Huono terveydentila on yksi tärkeimmistä syistä varhaiseen eläkkeelle siirtymiseen (ks. esim. Gould 2001; Gould ym. 2006).

Omaa terveydentilaa koskeva arvio ennustaa hyvin eläkkeelle siirtymistä (ks. esim. Harkonmäki 2007). Siksi sen tarkastelu erikseen on perusteltua, vaikka tutkimuksissa, joissa mallinnetaan riskejä, ei yleensä eroteta painoarvoltaan tärkeitä ja vähemmän tärkeitä tekijöitä toisistaan.

Kuvio 3. Vuosina 1994, 1996, 1999, 2002 ja 2005 osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden arvio terveydentilasta; terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi arvioineiden osuudet (%) sukupuolen mukaan.

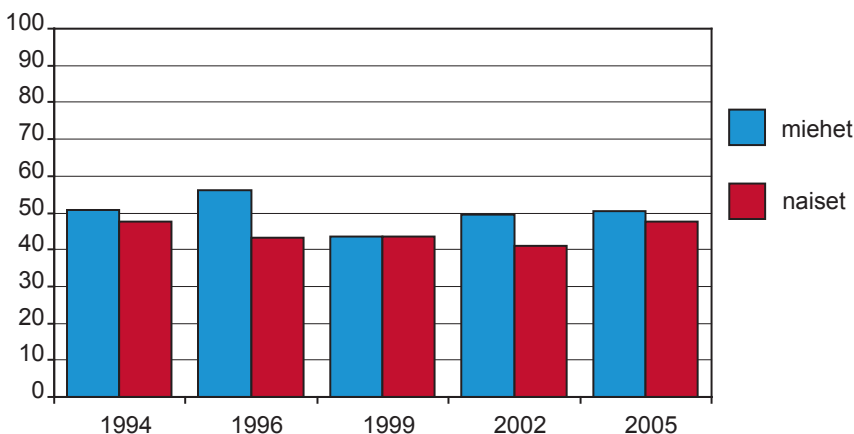
Joka toisella osa-aikaeläkkeellä olevista on oman arvionsa mukaan hyvä tai melko hyvä terveydentila. Huonoksi terveydentilansa arvioi joka kymmenes. Miehet arvioivat naisia useammin terveydentilansa olevan hyvä kaikkina tutkimusvuosina.

Ne osa-aikaeläkkeensaajat, joiden eläke alkoi vuonna 1996, arvioivat terveydentilansa muita paremmaksi. Tämä selittyy sillä, että he ovat muita vanhempia. Vanhempien osa-aikaeläkeläisten parempi terveys johtuu siitä, että ne, joiden terveys on heikko, ovat ennättäneet siirtyä koko-aikaeläkkeelle, ja terveimmät ovat jatkaneet työelämässä. Ikävakioidut osuudet eri vuosina ovat pysyneet varsin samansuuruisina, hieman yli puolet kaikista pitää terveyttään hyvänä.

Parhaimmaksi terveydentilansa arvioivat korkean statuksen ammateissa toimivat johtajat ja ylemmät virkamiehet sekä erityisasiantuntijat. Huonoin terveydentila on prosessi- ja kuljetustyöntekijöillä sekä palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijöillä. Niillä, joilla oli huono terveydentila, oli myös useammin huono taloudellinen toimeentulo.

Työkykyä selvitettiin yhdellä kysymyksellä: *"Onko Teillä jokin sairaus tai kipuja ja särkyjä, jotka haittaavat Teitä nykyisessä työssänne"*. Vastaajat ovat arvioineet siis työkykyään suhteessa nykyiseen osa-aikaiseen työhön. Eri vuosina osa-aikaeläkkeensä aloittaneet eivät paljoa eronneet toisistaan työkykyarvioissa. Osa-aikaeläkkeellä olevista 15 prosentilla on työkyky selvästi alentunut ja puolella on edelleen hyvä työkyky.

Kuvio 4. Vuosina 1994, 1996, 1999, 2002 ja 2005 osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden arvio työkyvystä; työkykynsä hyväksi arvioineiden osuudet (%) sukupuolen mukaan.

Osa-aikaeläkkeen vaihtoehdot

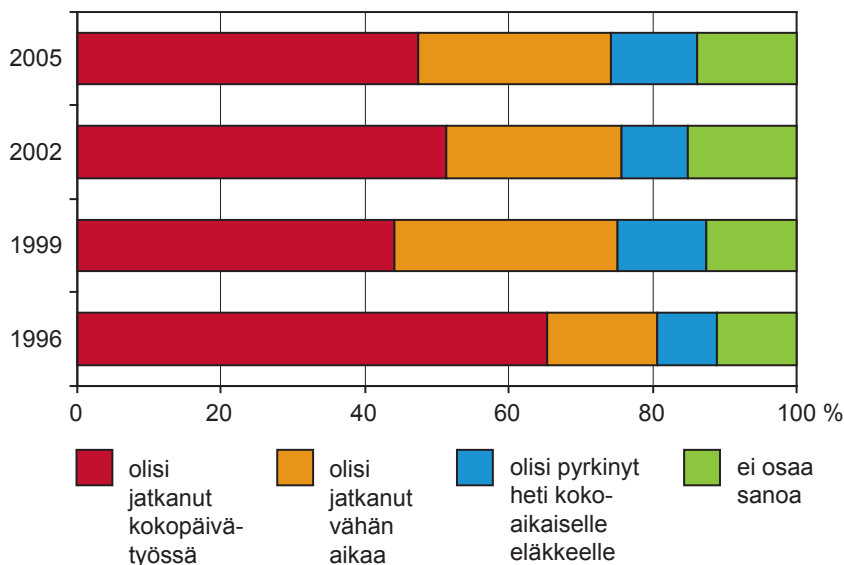
Menetettyä tai voitettua työpanosta voi arvioida kysymällä, mitä osa-aikaeläkkeellä olevat olisivat tehneet, jos osa-aikaeläkettä ei olisi. Kysymys esitettiin vuoden 2001 ja 2007 tutkimuksissa seuraavasti:

Jos osa-aikaeläkkeelle siirtymisen mahdollisuutta ei teidän kohdallanne olisi ollut, arveletteko, että olisitte jatkanut työntekoa kokopäivätyössä vanhuuseläkkeelle asti?

- 1) *kyllä, olisin jatkanut työntekoa kokopäiväisesti*
- 2) *ehkä vähän aikaa, mutta en vanhuuseläkeikään asti*
- 3) *en olisi jatkanut, vaan olisin pyrkinyt kokoaikaiselle varhaiseläkkeelle*
- 4) *en osaa sanoa.*

Kokoaikaiselle eläkkeelle olisi eri tutkimusvuosina pyrkinyt kymmenisen prosenttia vastaajista, jos osa-aikaeläkkeen mahdollisuutta ei olisi ollut. Kolme neljästä olisi jatkanut kokopäivätyötä ainakin jonkun aikaa.

Kuvio 5. Vuosina 1996, 1999, 2002 ja 2005* osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden arvio siitä, mitä olisi tehnyt, jos mahdollisuutta siirtyä osa-aikaeläkkeelle ei olisi ollut.

* Vuoden 1995 kyselyssä ei ollut tätä kysymystä.

Näissäkin vastauksissa näkyy osa-aikaeläkkeellä olon pituuden vaikutus. Vuonna 1996 siirtyneet olivat jo hyvin lähellä vanhuuseläkeikää kyselyhetkellä. Samoin vuonna 2002 siirtyneet olivat lähempänä vanhuuseläkeikää kuin 2005 siirtyneet. Kun vastaajat ovat jaksaneet kohtuullisen pitkään osa-aikatyössä, ajatus siitä, että kokoaikainenkin työ olisi voinut olla hyvä vaihtoehto, tuntui mahdolliselta.

Alhaisimmillaan kokoaikatyön valinneita oli vuonna 1999 alkaneissa eläkkeissä. Myös niiden osuus, jotka olisivat pyrkineet heti kokoaikaiselle eläkkeelle, oli suurimmillaan. Tulos ei ole ilmeinen, koska osa-aikaeläkkeen alaikäraja oli tuolloin 56 vuotta. Vuonna 1999 siirtyneiden terveydentila ei kuitenkaan ole olennaisesti huonompi kuin myöhemmin siirtyneiden.

Iän lisäksi terveydentila selittää eroja eri vaihtoehtojen valinnoiden välillä. Terveydentila on itse asiassa ainoa tekijä, joka selkeästi jakaa osa-aikaeläkeläiset tässä kysymyksessä kahteen ryhmään. Ne, joilla terveydentila on hyvä, olisivat voineet jatkaa kokoaikatyössä ilman osa-aikaeläkettä (ks. taulukko 1). Jos vastaajan terveydentila oli kohtalainen, niin vielä kaksi kolmesta olisi ollut valmis jatkamaan vähintään jonkin aikaa täysipäiväistä työntekoa.

Taulukko 1. Mitä olisi tehnyt ilman osa-aikaeläkettä, vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleet terveydentilan mukaan, prosenttia.

Terveys- tila	Olisi jatkanut koko- päivä- työssä	Olisi jatkanut vähän aikaa	Olisi pyrkinyt koko- aikaiselle eläkkeelle	Ei osaa sanoa	Yhteensä	Luku- määrä
Hyvä	64,9	18,5	5,4	11,2	100,0	464
Kohtalainen	35,3	33,0	14,2	17,5	100,0	309
Huono	10,7	45,3	28,0	16,0	100,0	75
Kaikki	49,3	26,2	10,6	13,9	100,0	848

Koulutus ja taloudellinen toimeentulo vaikuttavat siihen, minkä vaihtoehtojen vastaaja olisi valinnut. Mitä korkeampi koulutus, sitä todennäköisemmin vastaaja olisi jatkanut kokoaikatyössä ilman osa-aikaeläkettä. Koska hyvä taloudellinen toimeentulo on yhteydessä korkeaan koulutukseen, ne, joiden toimeentulo oli hyvä, olisivat valinneet kokoaikatyön vaihtoehtojen useammin kuin ne, joiden toimeentulo oli huonoa.

Joitakin eroja vastauksissa oli ammatin ja toimialan mukaan. Rahoitus- ja vaakuutusallalla työskentelevät olisivat muilla aloilla työskenteleviä valmiimpia jatka-

maan kokoaikatyössä ilman osa-aikaeläkettä, samoin toimisto- ja asiakaspalvelun ammateissa työskentelevät. Muutoin ei eroja toimialoittain tai ammateittain ollut. Eroja ei ollut myöskään sen mukaan, työskentelikö vastaaja yksityisen, valtion vai kunnan palveluksessa.

Sekä vuoden 2001 että vuoden 2007 otoksessa oli melko paljon niitä, jotka eivät osanneet sanoa, mitä olisivat tehneet, jos osa-aikaeläkevaihtoehtoa ei olisi ollut. Joka kymmenes kuului tähän ryhmään.

Vuoden 2001 kyselyssä oli mukana myös niitä, joiden osa-aikaeläke oli jo kyselyhetkellä päättynyt. Näistä päättäneistä osa-aikaeläkkeistä hieman yli puolet (56 prosenttia) oli päättynyt vanhuuseläkkeelle siirtymiseen ja joka neljäs jollekin muulle eläkkeelle siirtymiseen. Niistä, jotka olivat siirtyneet vanhuuseläkkeelle, 80 prosenttia olisi ilman osa-aikaeläkemahdollisuutta jatkanut kokoaikatyössä, muille eläkkeille siirtyneistä 40 prosenttia. Kaikista niistä, joiden osa-aikaeläke oli päättynyt², 63 prosenttia olisi tehnyt kokoaikatyötä ilman osa-aikaeläkettä.

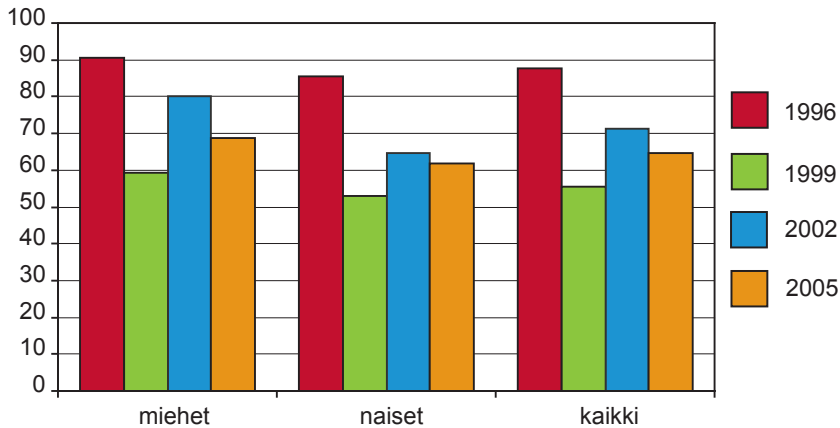
Jaksaako vanhuuseläkkeelle asti nykyisessä osa-aikatyössä

Vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleista 62 prosenttia ja vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleista 68 prosenttia arveli jaksavansa tehdä työtä vanhuuseläkkeelle saakka nykyisessä osa-aikatyössä³. Erot ovat suuremmat, jos ryhmät jaetaan eläkkeen alkamisvuoden mukaan. Vuonna 1996 osa-aikaeläkkeelle siirtyneet arvelevat muina vuosina siirtyneitä useammin jaksavansa vanhuuseläkkeelle. Kyselyhetkellä nämä vastaajat olivat kaikkein vanhimpia ja siten myös lähellä vanhuuseläkeikää. Vuoden 2007 otoksessa näkyi sama ilmiö, mutta ero ei ole niin suuri.

Vuonna 1999 alkaneissa eläkkeissä osuus on alimmillaan. Vuonna 1998 oli tullut voimaan määräaikainen erillislaki, jossa osa-aikaeläkkeen alaikäraja alennettiin 56 vuoteen. 56- ja 57-vuotiaat hakeutuivat tämän jälkeen paljon osa-aikaeläkkeelle. Myös osa-aikaeläkeläisten sosioekonominen rakenne muuttui. Asiantuntijoiden ja korkeasti koulutettujen osuus pieneni ja vähemmän koulutettujen toimistotyöntekijöiden, hoitotyössä työskentelevien ja teollisuudessa työtä tekevien osuudet kasvoivat (ks. Takala 2001). Nämä ryhmät ovat niitä, jotka hakeutuvat useammin varhaiseläkkeille kuin korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat.

- 2 Paitsi muulle eläkkeelle siirtymiseen, osa-aikaeläke oli voinut päättyä kokopäivätyöhön palaamiseen tai työttömäksi joutumiseen.
- 3 Vuoden 1995 kyselyssä ei ollut tätä kysymystä.

Kuvio 6. Jaksaaiko vanhuuseläkkeelle nykyisessä osa-aikatyössä, eläkkeen alkamisvuoden ja sukupuolen mukaan, prosenttia.

Toinen mahdollinen selitys vuoden 1999 alhaisille luvuille voi olla se, että 56- ja 57-vuotiaina osa-aikaeläkkeelle siirtyneet kokivat vanhuuseläkkeeseen olevan niin pitkä aika, että vastasivat tähän kysymykseen epäröiden. Nuorimpina osa-aikaeläkkeelle siirtyneillä oli tuolloin yhdeksän vuotta vanhuuseläkeikään. Yleisesti varmuus vanhuuseläkkeelle asti jaksamisesta lisääntyy iän myötä.

Osa-aikaeläkkeellä vuoden 2007 lopussa olleista 68 prosenttia arveli jaksavansa työskennellä vanhuuseläkkeelle saakka, vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleista 49 prosenttia. Vähän aikaa jaksavien osuus oli alentunut selvästi ja kokoaikaeläkkeelle haluavien osuus oli alentunut noin neljä prosenttiyksikköä.

Taulukko 2. Vastaajien arvio siitä, jaksaaiko jatkaa nykyisessä osa-aikatyössä vanhuuseläkkeelle asti, prosenttia.

	Vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleet	Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleet
Jaksaa vanhuuseläkkeelle asti nykyisessä osa-aikatyössä	48,9	68,0
Jaksaa vähän aikaa, muttei vanhuuseläkkeelle asti	27,5	11,3
Ei jaksaa, vaan olisi valmis heti siirtymään kokoaikaeläkkeelle	11,5	7,8
Ei osaa sanoa	12,2	12,9
Yhteensä	100,0	100,0
Lukumäärä	958	858

Erot tutkimusvuosien välillä ovat selkeät. Taustalla on eläkeuudistuksen aiheuttama uusi tilanne. Vuonna 2001 vanhuuseläkkeen ikäraja oli 65 vuotta, ja epävarmuus jaksamisesta oli suuri. Vuonna 2005 vanhuuseläkkeen ikärajat muuttuivat joustaviksi, vanhuuseläkkeelle voi siirtyä 63 ja 68 ikävuoden välillä ja osa-aikaeläkeläisten varmuus jaksamisesta vanhuuseläkkeelle asti lisääntyi.

Arvioitu eläkkeellesiirtymisikä

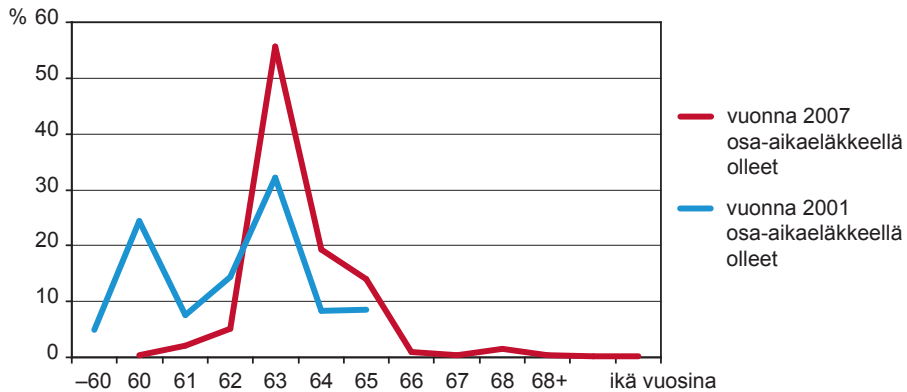
Vaikka vain kaksi kolmannesta vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleista arveli jaksavansa vanhuuseläkkeelle saakka, niin vastaajien arvioima keskimääräinen oma eläkkeellesiirtymisikä oli 63,5 vuotta eli jopa hieman yli alimman vanhuuseläkeiän.

Vuoden 2001 tutkimuksessa ei ollut aivan samanlaista kysymystä. Sen sijaan kysyttiin, että mikäli vastaaja aikoo eläkkeelle ennen virallista vanhuuseläkeikää, niin minkä ikäisenä vastaaja arvioi jäävänsä eläkkeelle. Vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleet arvioivat lähtevänsä eläkkeelle keskimäärin 62-vuotiaana siinä tapauksessa, että eivät työskentele vanhuuseläkkeelle asti. 54 prosenttia vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleista arveli, että ei jaksaisi työskennellä vanhuuseläkkeelle saakka.

Vaikka näiden kahden kyselyn arvioissa keskimääräisistä i'istä ei näyttäisi olevan varsin suurta eroa, käytännössä eron merkitys on suuri. Vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleista yli puolet arveli jäävänsä eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää (tai ei osannut sanoa). Vaikka vain osa olisi toteuttanut aikeensa, on se merkinnyt heidän siirtymistään pääasiassa muille varhaiseläkkeille.

Sen sijaan vuoden 2007 kyselyssä vain kahdeksan prosenttia vastaajista arveli, ettei työskentele vanhuuseläkkeelle asti (eli vähintään 63-vuotiaaksi). 63-vuotiaana aikoi siirtyä eläkkeelle lähes 60 prosenttia vastaajista. Eläkeuudistuksen jälkeen eläkeaikomukset siis kasautuvat 63 vuoden kohdalle, kun ne aikaisemmin kasautuivat kaksihuippuisesti 60 ja 63 vuoden kohdalle (kuvio 7). Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleiden eläkkeellesiirtymisaikomukset eivät riippuneet terveydentilasta.

Kuvio 7. Osa-aikaeläkeläisten arvioima eläkkeellesiirtymisikä.*

* Vuonna 2001 osa-aikaeläkeläisiltä kysyttiin: "Jos arvelette siirtyvänne kokoaikaiselle varhais-eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää, niin minkä ikäisenä arvelette jäävänne eläkkeelle?"
Vuonna 2007 osa-aikaeläkeläisiltä kysyttiin: "Missä iässä arvelette jäävänne vanhuuseläkkeelle?"

Eläkeaikoiden kaksihuippisuus näkyy myös Eläketurvakeskuksen syksyllä 2003 kerätystä Joustava vanhuuseläkeikä -aineistosta (Tuominen ja Pelkonen 2004). Tässä aineistossa myös osa-aikaeläkeläisten eläkkeellesiirtymisaikeet kasautuivat kaksihuippuisesti ikävuosiin 63 ja 65 (Takala 2004). Neljä vuotta myöhemmin osa-aikaeläkeläisten eläkeaikeet kasautuvat siis selkeästi ikävuoteen 63. Ennen 63 vuoden täyttämistä vain harvat suunnittelivat eläkkeellelähtöä. Vuonna 2007 oli vuotta 2001 enemmän niitä osa-aikaeläkeläisiä, jotka aikoivat siirtyä vanhuus-eläkkeelle ikävuosina 64 tai 65.

Eläkeaikomuksilla on taipumus toteutua (Harkonmäki 2007; Karisalmi ym. 2008). Siksi esimerkin avulla voidaan yrittää arvioida sitä, kuinka paljon osa-aikaeläkeläisten työpanos on kasvanut tai laskenut eläkeuudistuksen jälkeen. Esi-merkkilaskelmassa ei voida ottaa huomioon osa-aikaeläkettä edeltänyttä työuraa.

Esimerkki:

Verrataan vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleita vuonna 2007 samanikäisiin osa-aikaeläkkeellä olleisiin. Koska esimerkkiin halutaan samanikäiset henkilöt, molemmista otoksista käytetään vain vuonna 1999 ja 2005 alkaneita osa-aikaeläkkeitä. Mukaan otetaan 60 vuotta tai sitä vanhemmat osa-aikaeläkeläiset.

Vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleilta kysyttiin, minkä ikäisenä aikoo eläkkeelle, jos ei aio jatkaa työntekoa vanhuuseläkkeelle asti. Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleilta kysyttiin, missä iässä aikoo vanhuuseläkkeelle. Aineisto skaalattiin seuraavalla tavalla: niille, jotka aikoiivat vuonna 2001 vanhuuseläkkeelle 65-vuotiaana (eli jotka eivät vastanneet kysymykseen ennenaikaisesta eläkkeellesiirtymisestä) annetaan työpanoksen arvoksi 1. Jos aikoi eläkkeelle 64-vuotiaana, saa työpanoksen arvoksi 0,9, jos 63-vuotiaana 0,8 jne.

Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleille annetaan samoin työpanoksen arvoksi 1, mikäli aikoi vanhuuseläkkeelle 65-vuotiaana. Työpanoksen arvoksi annetaan 0,9, jos aikoi lähteä eläkkeelle 64-vuotiaana. Jos osa-aikaeläkeläinen aikoo jatkaa 66-vuotiaaksi, työpanos saa arvon 1,1, jos 67-vuotiaaksi 1,2 jne. Kokonaistyöpanos lasketaan kertomalla tällä arvolla vastaajien lukumäärä kuskakin ikäluokassa ja summaamalla näin saadut tulot.

Kun kokonaistyöpanos arvioidaan siten, että mukaan otetaan vain vuosina 1999 ja 2005 alkaneet osa-aikaeläkkeet ja kyselyhetkellä samanikäiset henkilöt, kokonaistyöpanoksessa ei ole eroa. Vuonna 1999 alkaneissa osa-aikaeläkkeissä arvo on 355 ja vuonna 2005 alkaneissa eläkkeissä 353. Eläkeuudistus ei siis tämän esimerkin valossa näyttäisi lisänneen osa-aikaeläkeläisten työpanosta.

Mikä vetää eläkkeelle

Osa-aikaeläkettä on pidetty muista varhaiseläkkeistä poikkeavana siinä, että eläkkeelle vetävien tekijöiden merkitys on suurempi kuin muissa varhaiseläkkeissä (Saurama 2004; Takala 1999). Se tarkoittaa, että ikääntyneet työntekijät arvostavat vapaa-aikaa niin paljon, että ovat valmiita siirtymään osa-aikaiseen työhön ja osa-aikaisille ansioille. Ansion alenemisen kompensoiva eläke mahdollistaa tämän useammille kuin jos alenevaa palkkaa ei kompensoida lainkaan.

Vapaa-ajan korostaminen on ristiriidassa työuran pidentämiseen tähtäävän eläkepolitiikan kanssa. On hyväksyttävämpää, että eläkkeelle työntävien tekijöiden ajatellaan olevan pakottavampia ja oikeutetumpia. Vapaa-ajan arvostus voi myös

johtua muista syistä. Ansiotyöstä voidaan hakeutua pois, että voitaisiin auttaa muita. Suomessa läheisten auttaminen ja erilainen vapaaehtoistyö on varsin tavallista. On arvioitu, että noin 1,2 miljoonaa suomalaista antaa läheisapua toisille (Kattainen ym. 2008). Kattaisen ym. selvityksen mukaan suurin osa läheisavun antajista on keski-ikäisiä naisia. Vapaaehtoistyössä toimivat useimmin eläkeläiset ja nuoret (Yeung 2002).

Vuoden 1995 ja 2001 kyselyssä ei ollut mukana suoria kysymyksiä omaisille tai muille annettavasta avusta, vaan auttaminen ja harrastukset oli niputettu yhteen kysymykseen. Näiden vuosien vastauksissa harrastukset nousivat hyvin esille, mutta myös muiden auttaminen. Esimerkiksi vuonna 2001 joka neljäs osa-aikaeläkkeellä ollut sanoi hoitavansa lastenlapsiaan.

Vuoden 2007 kyselyssä pyrittiin tarkemmin selvittämään nimenomaan muiden auttamiseen ja hoitamiseen liittyviä tehtäviä ja niiden useutta.

38 prosentilla osa-aikaeläkkeellä olevista oli vuonna 2007 sellaisia perheen tai omaisten hoitoon liittyviä tehtäviä, joita ei voida pitää tavanomaisina kotitöinä. Osuus oli samansuuruinen sekä vuonna 2002 siirtyneillä että vuonna 2005 siirtyneillä. Eniten näitä tehtäviä oli nuoremmilla osa-aikaeläkeläisillä. Naisilla oli miehiä useammin hoitotehtäviä: 42 prosenttia naisista ja 29 prosenttia miehistä vastasi auttavansa tai hoitavansa omaisia. Lähes puolella niistä, jotka sanoivat tällaista apua antavansa, oli useampia autettavia. Jos autettavia oli useampi, tavallisimmin autettiin omia tai puolison lapsia, lapsenlapsia tai vanhempia.

Omaisille annetun hoivan lisäksi 19 prosenttia kaikista osa-aikaeläkkeellä olevista sanoi auttavansa muita henkilöitä, esimerkiksi naapuria tai ystävää. Vapaaehtoistyöhön osallistui 17 prosenttia osa-aikaeläkeläisistä. Miehet osallistuivat vapaaehtoistyöhön ja antoivat naapuriapua hieman useammin kuin naiset. On myös niitä, jotka auttavat sekä omaisiaan että naapureita tai osallistuvat omaisten auttamisen lisäksi vapaaehtoistyöhön.

Auttaminen oli luonteeltaan varsin systemaattista. Päivittäistä apua antoi joka neljäs ja vähintään viikoittain jotakuta auttoi kaksi kolmesta niistä, jotka antoivat toisille apua. Nämä osa-aikaeläkkeellä olevat ovat ajankäyttönsä suhteen siis melko sidottuja. Sitä ei voi aineistosta päätellä, onko hoivatyö ja auttaminen lisääntynyt osa-aikaeläkkeelle siirtymisen jälkeen vai onko se ollut yhtenä syynä osa-aikaeläkkeelle siirtymiseen.

Taulukko 3. Osa-aikaeläkeläisten antama apu ja auttamisen useus, osuudet (%) laskettu niistä vastaajista, jotka mainitsivat apua antavansa.

Autettava	Niiden osa-aikaeläkeläisten osuus, jotka auttavat	Auttamisen useus			
		Lähes päivittäin	Lähes viikoittain	Kuukausittain	Harvemmin
Puoliso	12	81	14	3	3
Omat tai puolison vanhemmat	35	32	51	15	3
Lapset	28	18	39	30	13
Lastenlapset	41	12	44	33	11
Muut sukulaiset	8	19	54	23	4

Lopuksi

Yksiselitteistä vastausta siihen, pidentääkö osa-aikaeläke työuraa, ei ole helppo antaa. Ikääntyneiden työllisyyttä osa-aikaeläkkeen käyttö on kasvattanut. Vaikeampi kysymys vastattavaksi on se, onko eläkkeelle siirtyminen lykkääntynyt ja osa-aikaeläkeläisten kokonaistyöpanos siten kasvanut.

Osa-aikaeläkeläisistä noin puolet olisi kyselyjen mukaan valinnut kokoaikatyön, jos osa-aikaeläkemahdollisuutta ei olisi ollut käytettävissä. Heidän tilanteessaan työpanos vähenee, joskin vähentymisen määrää on vaikea arvioida. Lopullinen eläkkeellesiirtymispäätös on monen tekijän tulos, eikä sellaista johtopäätöstä voi vetää, että kokoaikatyövaihtoehdon valinneet olisivat tehneet kokoaikatyötä vanhuuseläkkeelle saakka. Vain kaksi kolmesta vuoden 2007 kyselyssä kokoaikatyövaihtoehdon valinneista arvioi, että jaksaa edes nykyisessä osa-aikatyössä vanhuuseläkkeelle.

Huonoimmaksi terveydentilansa arvioineiden kohdalla osa-aikaeläke on vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiselle. Näissä tapauksissa osa-aikaeläkkeelle siirtyminen kasvattaa työpanosta. Huono terveys oli noin joka kymmenennellä osa-aikaeläkeläisellä ja kohtalainen reilulla kolmanneksella. Ilman osa-aikaeläkettä monet näihin ryhmiin kuuluneista olisivat todennäköisesti hakeutuneet kokoaikaeläkkeelle.

Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleista suurin osa aikoo siirtyä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana tai sitä vanhempana. Aiemmassa kyselyssä (vuonna 2001 osa-aikaeläkkeellä olleet) vanhuuseläkkeelle arvioi siirtyvänsä vanhuuseläkeiässä noin puolet. Muut arvioivat siirtyvänsä sitä ennen, useimmin 60- tai 63-vuotiaana.

Näin ollen eläkeuudistuksen tavoite siitä, että yhä useampi työskentelisi vanhuuseläkkeelle, näyttäisi toteutuvan osa-aikaeläkeläisten kohdalla. Tämä muutos eläke-aikomuksissa vähentänee myös muille varhaiseläkkeille siirtymistä.

Monet osa-aikaeläkeläiset käyttävät aikaansa muiden auttamiseen. Naiset tekevät hoitotyötä ja auttavat läheisiään miehiä enemmän. Miehet puolestaan osallistuvat vapaaehtoistyöhön naisia enemmän. Osa-aikaeläkeläisten kokonaistyöpanoksesta saadaan toisenlainen kuva, kun tarkastellaan osa-aikaeläkkeellä olevien elämäntilannetta laajemmin.

Osa-aikaeläkeläiset ovat iässä, jossa hoidettavia on sekä edellisessä että jälkeen tulevissa sukupolvissa. Hoitotyö tulee tuskin tämänikäisiltä tulevaisuudessakaan vähenemään. Vanhojen ihmisten määrän ripeä kasvu ja toisaalta palvelujen karsiminen lisää tarvetta perheen antamaan hoitoon.

Kirjallisuus

- Employment in Europe 2003 (2003) Recent Trends and Prospects. EU.
http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/employ_2003_en.htm.
- Gould Raija (2001) Eläkeajatukset. Katsaus aiheeseen liittyviin tutkimustuloksiin. Eläketurvakeskuksen monisteita 2001:36.
- Gould Raija, Ilmarinen Juhani, Järvisalo Jorma ja Koskinen Seppo (toim.) (2006) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Kansanterveyslaitos ja Työterveyslaitos. Helsinki.
- Hakola Tuulia (2002) Economic Incentives and Labour Market Transitions of the Aged Finnish Workforce. VATT-Tutkimuksia 89. Helsinki.
- Hakola Tuulia (2007) Pidentääkö osa-aikaeläke työuria? Esitelmä Eläketurvakeskuksen tutkimusseminaarissa 1.2.2007.
- Harkonmäki Karoliina (2007) Predictors of disability retirement: From early intentions to retirement. Department of Public Health, University of Helsinki, The Local Government Pensions Institution. Helsinki.
- Hytti Helka ja Nio Ilkka (2004) Työllisyysohjelman seuranta ja työssäoloajan pituus. Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2004, vol. 47, s. 51–80.
- Ilmakunnas Pekka ja Ilmakunnas Seija (2006) Gradual Retirement and Lengthening of Working Life. Helsinki Center of Economic Research. Discussion Paper No. 121.
- Ilmakunnas Seija ja Rantala Juha (2005) Oikeat asenteet vai onnistunut politiikka ikääntyneiden paremman työllisyyden taustalla? Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2005, vol. 48, s. 74–81.
- Karisalmi Seppo, Tuominen Eila ja Kaliva Kasimir (2008) Joustava eläkeikä -seurantatutkimus työssä jatkamisesta. Esitelmä Eläketurvakeskuksen tutkimusseminaarissa 24.4.2008.
- Kattainen Eija, Muuri Anu, Luoma Minna-Liisa ja Voutilainen Päivi (2008) Läheisapu ja sen merkitys kansalaisille. Teoksessa Moisio Pasi, Karvonen Sakari, Simpura Jussi ja Heikkilä Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Vammala.
- Rantala Juha ja Suoniemi Ilpo (2007) Tulojen muuttuminen eläkkeelle siirryttäessä. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2007:6. Palkansaajien tutkimuslaitoksen työpapereita 237. Helsinki.

- Saurama Laura (2004) Experience of early exit. A comparative study of the reasons for and consequences of early retirement in Finland and Denmark in 1999–2000. Finnish Centre for Pensions, Studies 2004:1. Helsinki.
- Takala Mervi (1999) Työnteon ja eläkkeellä olon yhdistäminen. Vaihtoehtona osa-aikaeläke. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1999:1. Helsinki.
- Takala Mervi (2001) Ennakkotietoja vuoden 2001 osa-aikaeläketutkimuksesta. Eläketurvakeskuksen monisteita 34.
- Takala Mervi (2004) Onko osa-aikatyöstä ratkaisuksi työssä jatkamiselle? Teoksessa Tuominen Eila (toim.) Eläkeuudistus ja ikääntyvien työssä jatkamisaikeet. Eläketurvakeskuksen raportteja 37. Helsinki, s. 85–129.
- Tuominen Eila ja Pelkonen Janne (2004) Joustava eläkeikä -tutkimus. Esiraportti joustavien ikärajojen valintatilanteeseen vuosina 2005–2007 tulevista yksityisalojen palkansääjistä. Eläketurvakeskuksen monisteita 45. Helsinki.
- Yeung Anne Birgitta (2002) Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. Helsinki.

Marjukka Hietaniemi ja Mervi Takala

Ruotsin osaeläke-etuudet

Ruotsissa on useita mahdollisuuksia saada osittaisia eläke- ja sairausvakuutusetuksia. Vaikka lakisääteisestä osa-aikaeläkkeestä luovuttiin vuosituhannen vaihteessa, on Ruotsissa edelleen voimassa osittainen vanhuuseläke, osittainen työkyvyttömyyseläke sekä mahdollisuus osasairauspäivärahan käyttöön. Tässä artikkelissa kerrotaan Ruotsin osittaisista järjestelmistä.

Koska Suomen osa-aikaeläke on monella tavalla samankaltainen Ruotsin lakkautetun osa-aikaeläkejärjestelmän kanssa, tarkastellaan Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmää ja arvioidaan sen onnistumista. Sen jälkeen kuvataan nykyistä eläkejärjestelmän rakennetta ja siinä olevia mahdollisuuksia osittaisiin etuuksiin. Lopuksi tarkastellaan vielä lyhyesti osittaisia sairausvakuutuksen etuuksia.

Ruotsin osa-aikaeläke

Osa-aikaeläkkeen alkuvaiheet

Ruotsin osa-aikaeläkelaki tuli voimaan vuonna 1976. Laki koski aluksi vain palkansaaajia. Vuonna 1980 laki ulotettiin koskemaan myös yrittäjiä.

Vuoden 1976 eläkeuudistuksessa alennettiin yleistä vanhuuseläkeikää 67 vuodesta 65 vuoteen. Samalla lisättiin mahdollisuuksia osittaiseen työn jättämiseen ja eläkkeelle siirtymisen varhentamiseen tai lykkäämiseen. Uudistuksen tarkoituksena oli hajauttaa eläkkeellesiirtymisiä 60 ja 70 ikävuoden välille.

Eläkeuudistuksen taustalla oli huoli ikääntyneiden työntekijöiden siirtymisestä työkyvyttömyyseläkkeille. Muutosten taustalla oli ajatus, että ne ikääntyneet työntekijät, jotka eivät jaksaneet työskennellä huonontuneen terveytensä takia enää kokopäiväisesti, voivat vähentää työaikaansa ja siten pysyä edelleen mukana työelämässä. Tarkoituksena oli myös vähentää ikääntyneiden työntekijöiden sairauspoissaoloja.

Osa-aikaeläke myönnettiin alun perin 60–64-vuotiaille, joilla oli ikävuodesta 45 alkaen ollut eläkkeeseen oikeuttavia tuloja vähintään 10 vuoden ajalta. Osa-aikaeläkkeelle siirtymisen edellytyksenä oli lisäksi, että työaika lyhenee vähintään viisi tuntia viikossa ja että jäljellä oleva työaika on vähintään 17 tuntia viikossa.

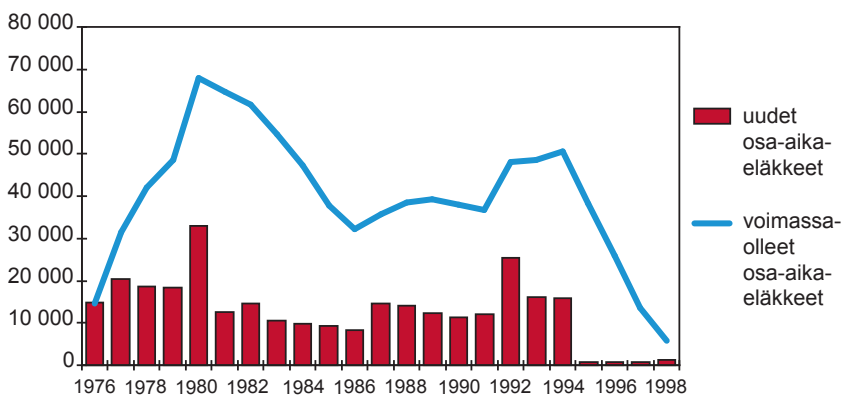
Ruotsissa ei ole koskaan esitetty vaatimusta siirtyä kokoaikatyöstä osa-aikaiseen. Korvaustaso oli alkuun 65 prosenttia ansionmenetyksestä. (Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä 1997.)

Ehtoja muutettiin myöhemmin siten, että vuoden 1994 uudistuksessa alaikäraja nousi 61 vuoteen. Korvaustasoa muutettiin kolme kertaa: vuonna 1981 korvaustaso alennettiin 50 prosenttiin, vuonna 1987 se nostettiin takaisin 65 prosenttiin ja vuoden 1994 uudistuksessa korvaustasoksi säädettiin 55 prosenttia. Alle 60-vuotiaille osa-aikaeläkettä ei koskaan Ruotsissa säädetty.

Osa-aikaeläkkeen käyttö

Osa-aikaeläke oli suosittu Ruotsissa, joskin osa-aikaeläkeläisten lukumäärä vaihteli huomattavasti: alimmillaan se oli 15 000 henkeä ja korkeimmillaan 68 000 henkeä. Tämä merkitsee, että osa-aikaeläkkeellä oli 7–27 prosenttia eläkkeeseen oikeutetuista (Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä 1997). Lukumäärän vaihtelun tärkein syy oli korvaustason muutokset. Osa-aikaeläkkeen lopettamis- ja supistamisyrietykset vuosina 1992 ja 1993 ja lakimuutokset vuonna 1994 kasvattivat myös uusien osa-aikaeläkeläisten määrää (Takala 1999).

Kuvio 1. Uusien ja voimassa olleiden osa-aikaeläkkeiden määrät Ruotsissa vuosina 1976–1998.

Ruotsissa miesten osuus osa-aikaeläkeläisistä oli suurempi kuin naisten. Miehet täyttivät osa-aikaeläkkeen saamisen ehdot helpommin kuin naiset, koska naisista suurempi osa oli jo osa-aikatyössä tai heillä ei aina ollut riittävää työhistoriaa takanaan. Yrittäjät käyttivät osa-aikaeläkettä vähänlaisesti.

Ruotsissa ei tilastoitu osa-aikaeläkeläisiä ammatin tai toimialan mukaan. Työttömyyskassojen jäsenyyden perusteella tehtyjen arvioiden mukaan osa-aikaeläkeläisiä oli kaikilla toimialoilla, sekä perinteisissä teollisuusammateissa että toimihenkilöammateissa. Osa-aikaeläkeläisiä oli alkuun keskimääräistä hieman enemmän teollisuudessa. (Wadensjö 1996.) Osa-aikaeläkkeen suosio kasvoi vuosi vuodelta toimihenkilöammateissa ja väheni perinteisissä työntekijäammateissa (Olofsson ja Petersson 1994).

Osa-aikaeläkkeen alasajo

Vuoden 1994 vanhuuseläkeuudistuksen yhteydessä osa-aikaeläke päätettiin poistaa. Vuoden 2000 jälkeen ei uusia osa-aikaeläkkeitä ole Ruotsissa enää myönnetty. Osa-aikaeläkkeen lopettamista perusteltiin sillä, että eläkemuoto oli ristiriidassa Ruotsissa toteutettavan ns. työlinjan kanssa. Työlinjalla tarkoitetaan politiikkaa, jossa työ on ensisijainen toimeentulon lähde ja jokaista kannustetaan työllään hankimaan elantonsa.

Osa-aikaeläkkeen ristiriita työlinjan kanssa aiheutuu siitä, että osa-aikaeläke oli etuus, jota maksettiin työkykyisille ihmisille. Eläke ei edellyttänyt työkyvyn heikentymistä (Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä 1997). Tämän lisäksi osa-aikaeläkejärjestelmää pidettiin liian kalliina.

Osa-aikaeläke ei myöskään sopinut vuonna 1999 käyttöön otetun eläkeuudistuksen periaatteisiin, koska se ei kuluttanut karttunutta eläkepääomaa. Vakuutetut eivät valitsisi vanhuuseläkettä pienentäviä ratkaisuja, jos tarjolla on vaihtoehtoja, jotka eivät kuluta karttunutta vanhuuseläkepääomaa.

Osa-aikaeläkkeen arviointia

Osa-aikaeläkejärjestelmän arvioinnin ongelma on se, että yksittäisen järjestelmän vaikutuksia on vaikea erottaa yleisemmän taloudellisen ja työmarkkinakehityksen vaikutuksista. Vaikka vaikutuksia on vaikea tarkkaan mitata, järjestelmää arvioidaan yleensä myönteisesti. On todettu, että työntekijöiden sairauspoissaolot vähenivät ja terveydentila kohentui tai huonontuminen oli hitaampaa kuin kokopäivätyössä (Crona 1981). Osa-aikaeläkeläiset myös siirtyivät harvemmin työkyvyttömyyseläkkeelle tai joutuivat harvemmin työttömäksi kuin ikätoverinsa.

Työnantajat pitivät osa-aikaeläkeläisten tuottavuutta tuntia kohti parempana kuin samanikäisten kokopäivätyötä tekevien tuottavuutta (Delsen 1990). Tärkeänä

pidetään myös sitä, että osa-aikaeläke ja osa-aikatyö on Ruotsissa se tekijä, joka on mahdollistanut ikääntyneiden työntekijöiden kansainvälisesti verraten korkean työhön osallistumisasteen, vaikka tehtyjen työtuntien määrä onkin alhaisempi. (OECD 1996; Wadensjö 1991). On arvioitu, että Ruotsin osa-aikaeläkkeen runsas käyttö kuitenkin pääasiassa vähensi kokoaikatyötä (Sundén 1994).

Ruotsin eläkkeen rakenne nyt

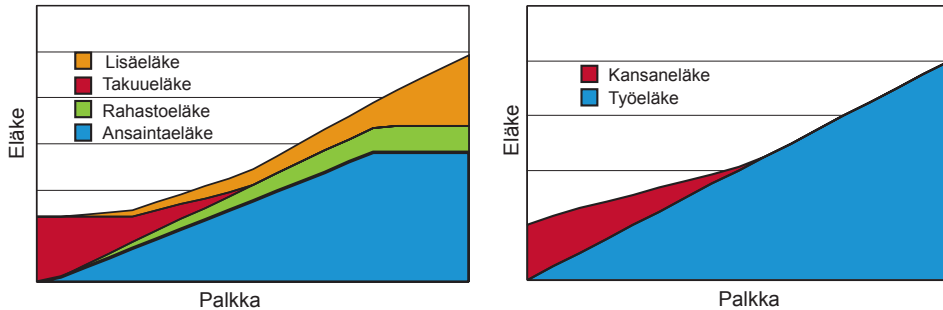
Vuonna 1999 voimaan tulleessa eläkeuudistuksessa Ruotsin kokonaiseläkkeen rakenteeseen tehtiin muitakin merkittäviä muutoksia kuin osa-aikaeläkkeen lakkauttaminen. Lakisääteiseen vanhuuseläkejärjestelmään säädettiin tuloperusteinen eläke ja vähimmäisturvan takaava verorahoitteinen takuueläke.

Tuloperusteinen eläke on maksuperusteinen ja siinä on kaksi osaa: ansaintaeläke määräytyy maksun mukaan mutta toimii kuitenkin jakojärjestelmän mukaisesti. Rahastoeläke määräytyy rahastojen tuoton perusteella. Maksu on kiinteä, jolloin etuudet tarvittaessa joustavat. Tuloperusteisen eläkkeen osana on vielä siirtymäkaudella vanhan mallinen lisäeläke. (Ruotsin eläkejärjestelmä 2007.)

Lakisääteistä eläkettä rajaavat ansaintakatot, jonka vuoksi Ruotsissa on työmarkkinasopimuksiin perustuvia lisäeläkkeitä. Sopimuslisäeläkkeet, jotka ovat pakollisia sopimusaloille, kattavat yli 90 prosenttia palkansaajista, ja niissä eläkettä voi karttua koko palkasta. Tuloperusteista järjestelmää rahoittavat sekä työnantajat että työntekijät, mutta sopimuseläkkeitä vain työnantajat.

Ruotsin ja Suomen eläkejärjestelmien eroja voidaan havainnollistaa kuvien avulla (ks. kuvio 2). Yksi merkittävä ero Ruotsin eläkejärjestelmässä verrattuna Suomeen on se, että Ruotsin lakisääteisessä järjestelmässä on ansiokatto. Ruotsissa on myös sopimuseläkejärjestelmät, joissa eläkettä voi ansaita koko palkasta. Suomessa kattoja ei ole, eivätkä lisäeläkejärjestelyt ole merkittäviä, joten järjestelmän rakenne on yksinkertaisempi. Toinen merkittävä ero on se, että eläke-etuus määräytyy Ruotsissa maksun perusteella, kun Suomessa järjestelmä on etuusperusteinen.

Kuvio 2. Kokonaiseläkkeen muodostuminen Ruotsissa (kuva vasemmalla) ja Suomessa (kuva oikealla) pääpiirteissään.*

* Kuvissa eläketasot eivät ole vertailukelpoisia.

Eläkelajeissa on myös eroja, sillä Ruotsissa työkyvyttömyyseläke maksetaan sairausvakuutuksesta eikä lakisääteistä osa-aikaeläkettä ole. Vanhuuseläkeikä joustaa molemmissa maissa, mutta Ruotsissa jousto on viety pidemmälle, sillä vanhuuseläkkeen voi ottaa osittaisena ja sen voi lakkauttaa.

Vanhuuseläkkeen määräytyminen

Ruotsissa ansaittu vanhuuseläke voidaan ottaa joko kokonaan tai osittaisena. Osat voidaan ottaa $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ tai $\frac{3}{4}$ täydestä etuudesta. Vastaavanlainen osittaisuuden aste on myös työkyvyttömyyseläkkeissä¹. Eri järjestelmistä maksettavat eläkkeet eroavat mm. eläkeiän suhteen samoin kuin sen suhteen, miten eläke määräytyy ennenaikaisesti tai osittaisesti otettuna.

Osittaisen eläkkeen ajalta karttuu uutta eläkettä työansioista maksettujen maksujen perusteella normaalisti. Sairausajalta eläkettä karttuu etuuden perusteena olevan palkan perusteella. Myös osittaisen eläkkeen aikana voi saada sairauspäivärahaa ja kartuttaa eläkettä.

1 Aikaisemmat varhaiseläkkeitä koskevat määräykset lakkasivat vuoden 2003 alusta. Niiden tilalle tulivat sairauskorvaus ja aktivointituki. Korvaukset maksetaan sairausvakuutusetuuksina. Tilastoissa ne henkilöt, jotka saavat ko. etuuksia, luetaan työkyvyttömyyseläkeläisiin.

Takuueläke

Takuueläkkeen saa 65-vuotiaana. Tästä iästä sen voi saada myös osittaisena, jos eläkkeensaaja ottaa myös tuloperusteisen eläkkeen osittaisena. Osittaisuuden asteiden on oltava samat. Takuueläkettä ei voi varhentaa.

Takuueläke on eläkevähenteinen. Sitä ei enää makseta, jos tuloperusteinen eläke ylittää yksinäisellä 13 200 euroa² ja puolisoilla 11 700 euroa vuoden 2007 tasossa.

Tuloperusteinen eläke

Maksuista kertynyt ansaintaeläkkeen pääoma jaetaan jokaisen syntymävuosiluokan mukaisella ja eläkkeen alkuikää vastaavalla jakoluvulla, jotta karttuneesta eläkepääomasta saadaan jatkuvamaksuinen etuus. Vanhuuseläkkeen voi ottaa 61 vuoden iästä alkaen, mutta eläke on sitä alhaisempi mitä aikaisemmin sen ottaa. Ansaintaeläkkeen jakoluku määräytyy viiden viimeisen vuoden kuolevuustilastojen perusteella. Jakolukua laskettaessa käytetään 1,6 prosentin kiinteää korkoa.

Rahastoeläke muutetaan jatkuvamaksuiseksi omien vakuutusperiaatteiden mukaisesti, ja sen voi joko pitää rahastossa tai ottaa se kiinteänä kuukausittaisena summana. Rahastoeläkkeen jakoluku määräytyy ennustetun kuolevuuskehityksen mukaan. Rahastoeläkkeen voi ottaa eri aikaan kuin muut eläkkeet, ja siitä voi ottaa erisuuruisen osan kuin muusta eläkkeestä. Muut eläkkeet on otettava keskenään yhtä aikaa ja samansuuruisina osina.

Lisäeläke

Vuosina 1938–1953 syntyneiden eläke määräytyy osittain uuden tuloperusteisen eläkkeen mukaan ja osittain vanhan etuusperusteisen lisäeläkejärjestelmän mukaan. Esimerkiksi viimeisellä siirtymäkauden ikäluokalla, 1953 syntyneillä, myönnettävän lisäeläkkeen normaalisti laskettu määrä kerrotaan luvulla 1/20. Vuonna 1938 syntyneen lisäeläke kerrotaan luvulla 16/20. Muilla syntymävuosiluokilla käytetään tältä väliltä olevia suhdelukuja.

---

2   3,07 kertaa hintaperusmäärä (puolisoilla 2,72). Hintaperusmäärä on etuuksien määrittelyssä käytettävä rajamäärä, joka muuttuu kuluttajahintojen muutoksen mukaan. Vuosina 1991–98 ei koko kuluttajahintojen muutosta kuitenkaan otettu huomioon.

Lisäeläkkeen voi ottaa osittaisena samoin kuin tuloperusteisen eläkkeen, mutta sitä varhennetaan ja lykätään 65 vuoden iästä. Varhennusvähennys on 0,5 prosenttia kuukaudessa ja lykkäyskorotus 0,7 prosenttia kuukaudessa korkeintaan ikävuoteen 70.

Lisäeläke määräytyy eläkepisteiden mukaan. Täysi eläke karttuu 30 vuodessa. Eläkepiste määräytyy siten, että jos tulot olivat kyseisenä vuotena sovellettavan rajamäärän³ suuruiset tai alle, eläkepisteen arvo siltä vuodelta on 1. Yhden vuoden eläkepiste voi kuitenkin enintään olla 7,5, eli eläkettä kartuttavilla ansioilla on katto.

Eläkettä laskettaessa huomioon otetaan enintään 15 parasta ansiovuotta. Näistä vuosista lasketaan eläkepisteiden keskiarvo. Eläke on 60 prosenttia eläketapahumavuoden hintaperusmäärästä, joka kerrotaan eläkepisteiden keskiarvolla ja ansiovuosilla. Tämä tulo jaetaan 30:llä. Kansaneläke/takuueläkeosa tähän lisäeläkkeeseen lasketaan kertomalla hintaperusmäärä ansiovuosilla ja ottamalla tästä joko 96 prosenttia (naimaton) tai 78,5 prosenttia (naimisissa oleva).

Näin ollen esimerkiksi vuonna 2007 vanhuuseläkkeelle jäävä 61-vuotias saa eläkkeen, joka on laskettu hänen uuteen järjestelmään maksettujen maksujensa perusteella (ansaintaeläke ja rahastoeläke jaettuna jakoluvuillaan) ja lisäeläkkeestä, joka on kerrottu luvulla 8/20 ja varhennettu 61 vuoden ikään 65 ikävuodesta, jolloin varhennusprosentti on 24. Tarvittaessa mukana on myös takuueläke 65 vuoden iästä lähtien. Lisäksi hän saa todennäköisesti myös sopimuslisäeläkettä, jotka lasketaan omien sääntöjensä mukaan.

Sopimuslisäeläkkeet

Sopimuslisäeläkejärjestelmien mukaisia eläkkeitä voi ottaa 65 vuoden iästä tai varhennettuna aikaisintaan 55 vuoden iästä alkaen. Sopimuslisäeläkejärjestelmiä on muutettu paljon maksuperusteisiksi. Seuraavassa on taulukoitu eri järjestelmien pääpiirteet.

---

3 Korotettu hintaperusmäärä, joka on etuuksien määrittelyssä käytettävä rajamäärä, jossa kaikki kuluttajahintojen muutokset ovat mukana myös vuosilta 1991–98.

Taulukko 1. Ruotsin sopimuslisäeläkejärjestelmät.

Sopimus	Sopimuksen piiriin kuuluvat	Etuus-/maksu-perusteinen	Etuus/maksu	Alin eläke-ikä
SAF-LO	Yksityisen sektorin työntekijät 21-vuotiaasta	Maksuperusteinen	3,5 % palkasta	55
ITP2	Yksityisen sektorin toimihenkilöt 28-vuotiaasta	Etuusperusteinen	10 % perusteesta < 7,5 TPM* 65 % perusteesta 7,5–20 TPM 32,5 % perusteesta 20–30 TPM	55
ITPK		Maksuperusteinen	2 % perusteesta	
ITP1	Yksityisen sektorin toimihenkilöt 25-vuotiaasta (1979 syntyneet)	Maksuperusteinen	4,5 % perusteesta < 7,5 TPM 30 % perusteesta > 7,5 TPM	55
KAP-KL	Kuntatyöntekijät 28-vuotiaasta	Etuusperusteinen	55 % perusteesta 7,5–20 TPM 27,5 % perusteesta 20–30 TPM	61
	Kuntatyöntekijät 21-vuotiaasta	Maksuperusteinen	3,5–4,5 % palkasta (v. 2010 kaikilla 4,5 %)	55
PA 03	Valtion työntekijät 28-vuotiaasta	Etuusperusteinen	60 % perusteesta 7,5–20 TPM 30 % perusteesta 20–30 TPM	61
	Valtion työntekijät 23-vuotiaasta	Maksuperusteinen	2,3 % palkasta	
		Maksuperusteinen, Kåpan	2,0 % palkasta	

* TPM = tuloperusmäärä, jota käytetään tuloperusteisen vanhuuseläkkeen perusteena olevien tulojen määrittämisessä. Sitä tarkistetaan palkkojen kehitystä seuraavalla tuloindeksillä.

Valtion osa-aikaeläkejärjestelmä

Valtion palveluksessa olevien eläke muodostuu edellä kuvatusta lakisääteisestä yleisen sosiaalivakuutuksen eläkkeestä ja sopimuseläkkeestä. Sopimuseläke muodostuu etuus- ja maksuperusteisista eläkkeen osista. Eläkkeen etuusperusteista osaa karttuu ainoastaan, jos eläkkeen perusteena olevat tulot ovat yli 7,5 kertaa tuloperusmäärän suuruiset. Tuloperusmäärä oli 4 890 euroa vuonna 2007.

Ennen 65 vuoden ikää otettavaan etuusperusteiseen eläkkeeseen tehdään varhennusvähennys. Työskentely on silloin lopetettava. Etuusperusteisen eläkkeen ottamista voi myös lykätä, jolloin siihen maksetaan korotusta jokaiselta lykkäyskuukaudelta 65 vuoden täyttämisestä lähtien.

Eläkkeen voi ottaa joko pysyvästi tai tilapäisesti normaaliin eläkeikään asti. Mikäli eläke myönnetään tilapäisesti, eläkkeen määrässä on rajoituksia.

Valtiosektorilla on käytössä osa-aika-eläkejärjestelmä, joka tuli voimaan vuonna 2003. Eläkkeelle siirtyminen oli tätä ennen keskittynyt noin 61 vuoden ikään sairastumisten ja eläkeratkaisujen johdosta. Osa-aika-eläkkeen avulla haluttiin mm. toteuttaa hallittu sukupolvenvaihdos ja vapautua myös ylimääräisestä työpanoksesta.

Osa-aika-eläkkeen saaminen edellyttää, että eläkeoikeutta on kertynyt 10 vuodelta, henkilö työskentelee eläkettä hakiessa yli 50-prosenttisesti eikä saa 50-prosenttista tai korkeampaa sairausetuutta. Eläkkeen saa aikaisintaan 61 vuoden iästä, ja se maksetaan enintään 65 vuoden ikään asti. Työntekoa voi vähentää enintään 50 prosenttiin. Ansionalenemasta osa-aika-eläke kompensoi 60 prosenttia.

Valtion vanhuuseläke lasketaan osa-aika-eläkeajalta sellaisen palkan perusteella, jota henkilö olisi saanut ilman osa-aika-eläkettä. Lakisääteinen vanhuuseläke voi osa-aika-eläkkeen johdosta alentua, koska valtion osa-aika-eläke ei ole lakisääteiseen eläkkeeseen oikeuttavaa tuloa. Samoin erilaiset maksuperusteiset lisät valtion sopimuseläkejärjestelmästä voivat pienentyä, koska maksut peritään vain varsinaisesta palkasta. Lakisääteisen järjestelmän eläkkeet eivät vaikuta valtion osa-aika-eläkkeen saamiseen.

Jos valtion osa-aika-eläkettä saava alkaa saada yli 50-prosenttista sairauskorvausta, osa-aika-eläke lakkaa. Valtion vanhuuseläke lasketaan sairausajalta sen palkan perusteella, jota henkilö olisi saanut ilman poissaoloa.

Valtion osa-aika-eläkkeitä myönnettiin 1 858 henkilölle vuonna 2006 (SPV:n tilastoja 2007). Tämä on noin viidennes valtiolla vuonna 2006 myönnettyistä eläkkeistä. Osa-aika-eläkkeen voimaan tullessa vuonna 2003 uusia osa-aika-eläkkeitä myönnettiin eniten. Lukumäärä laski seuraavana vuonna mutta on sen jälkeen vuosittain noussut. Vuonna 2006 maksussa oli vajaat 4 000 osa-aika-eläkettä.

Noin 63 prosenttia osa-aika-eläkkeelle siirtyneistä jäi osa-aika-eläkkeelle 61-vuotiaana eli alimmassa mahdollisessa iässä. Miehet ovat useammin osa-aika-eläkkeellä kuin naiset ja miehillä myös työajan alenema on tyypillisesti suurempi. Vanhuuseläkkeelle siirtyneistä 26 prosentilla oli ollut osa-aika-eläke ennen varsinaista vanhuuseläkettä. Henkilöistä, jotka siirtyivät vanhuuseläkkeelle vasta 65 vuoden iän jälkeen, suurin osa oli sellaisia, jotka eivät olleet lainkaan olleet osa-aika-eläkkeellä.

Kaikista osa-aika-eläkkeelle siirtyneistä alle 20 prosenttia työaikaansa vähentäneitä on ollut eniten. Kuitenkin lähes yhtä paljon on sellaisia, jotka ovat vähentäneet työaikaansa enimmäismäärän eli 50 prosenttia. Alle 20 prosentin ryhmä on

vuosi vuodelta kasvanut ja vastaavasti 50 prosentin ryhmä pienentynyt uusissa osa-aikaeläkkeensaaajissa. Tämä saattaa kuvastaa työnantajien tiukentunutta otetta työajan lyhentämiseen.

Sairausvakuutuksen etuudet

Ruotsissa päivärahaa maksetaan 15. sairauspäivästä lähtien. Sairauspäivärahan suuruus riippuu siitä, miten paljon henkilön ansiotulot sairauden takia pienenevät. Sairauspäivärahan voi saada täysimääräisenä, kolmena neljäsosana, puolena tai neljäsosana täydestä sairauspäivärahasta, joka lakisääteisesti on 80 prosenttia palkasta.

Sairauspäivärahan kestolla ei ole ylärajaa, mutta vuoden 2003 sosiaalivakuutuksen uudistuksessa asetettiin tavoitteeksi, että päivärahaa ei myönnettäisi kolmea vuotta pidemmäksi ajaksi. Ruotsissa 2000-luvun alkuvuosina maksetuista päivärahoista runsas neljännes oli osapäivärahoja, joiden saajat työskentelivät osa-aikaisesti tai saivat osittaista työttömyysturvaa (Hytti 2004).

Vuoden 2003 uudistuksessa Ruotsissa lakkautettiin varhaiseläkkeet ja vastaavia korvauksia alettiin maksaa sairausvakuutuksesta. Näitä ovat 19–29-vuotiaalle myönnettävä aktivointituki ja 30–64-vuotiaalle henkilölle maksettava sairauskorvaus. Molemmissa korvauksissa työkyvyn pitää olla alentunut vähintään neljäsosalla vuoden ajan. Samoin kuin sairauspäiväraha myös aktivointituki ja sairauskorvaus voidaan maksaa täysimääräisenä, kolmena neljäsosana, puolena tai yhtenä neljäsosana täydestä korvauksesta. Aktivointitukea voi saada enintään kolmen vuoden ajan kerrallaan, sairauskorvausta joko toistaiseksi tai määräajan (Hyrkkänen 2007).

Vuosina 2000–2004 sairauspoissaolot olivat Ruotsissa kaikissa ikäryhmissä huomattavasti yleisempiä kuin EU:ssa keskimäärin. Arvion mukaan työstä poissaolon aste oli Ruotsissa maailman korkein. Se johtui paitsi sairauspoissaolojen yleistymisestä myös niiden pidentymisestä (Hesseliuss 2006; Hyrkkänen 2007).

Ruotsissa osasyynä pitkien sairauslomien yleistymiseen nähdään varhaiseläkkeelle pääsyn rajoitukset 1990-luvun lopulla. 60–64-vuotiaiden sairauspäivien lisääntyminen johtuu suureksi osaksi työmarkkinasyyt huomioon ottavan varhaiseläkkeen lakkauttamisesta. Eniten ovat lisääntyneet pitkät, yli kaksi vuotta kestävät sairauspäivärahakaudet (Hyrkkänen 2007).

Ruotsissa osasairauspäiväraha ja osatyökyvyttömyyseläke ovat olleet yhteiskunnan tukea työssäkäynnille tilanteessa, jossa työntekijän terveys ei ole riittänyt

normaaliin osallistumiseen. Myös henkilöt, joiden työn tuottavuus on ollut hyvinkin vähäistä, on pyritty työllistämään normaaleilla työmarkkinoilla. Osasairauspäivärahan saajissa on ollut esimerkiksi kuntapalveluissa työskenteleviä siirtolaistaustaisia naisia sekä kroonisesti sairaita ihmisiä, joiden eläkkeelle siirtymistä osasairauspäiväraha on todennäköisesti myöhentänyt. (Hytti 2004.)

Lopuksi

Osittain otettu eläke ei ole ollut erityisen suosittu Ruotsissa. Alle prosentti vuonna 2007 voimassa olleista vanhuuseläkkeistä oli osittaisia. Tavallisinta oli ottaa osittainen eläke puolikkaana.

Taulukko 2. *Lisä-/ansaintaeläkkeiden lukumäärät eläkkeen osittaisuuden asteen mukaan kesäkuussa 2007.*

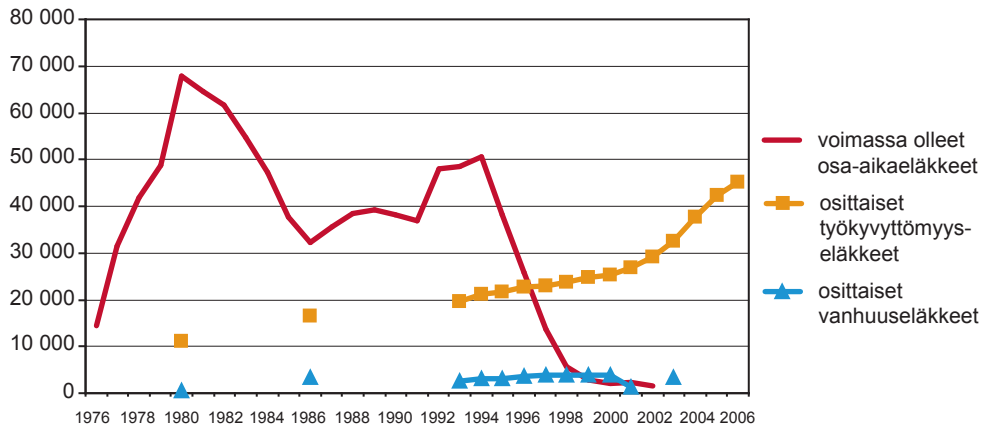
Ikä	Eläkkeen aste				Yhteensä osittaisia
	1/1	3/4	1/2	1/4	
61–64	38 059	905	2 913	1 892	5 710
65–69	407 292	556	1 702	586	2 844
(joista 65-v.)	54 614	224	903	383	
Kaikki iät	1 558 656	1 493	4 663	2 489	8 645
joista miehiä	741 797	986	2 668	1 492	5 146
naisia	816 859	507	1 995	997	3 499

Lähde: Försäkringskassan.

Taulukossa on lakisääteistä vanhuuseläkettä saavat henkilöt eläkkeen osittaisuuden mukaan. Taulukossa ei ole mukana rahastoeläkkeen saajia. Nyt vanhuuseläkeiässä olevilla ikäluokilla rahastoeläke on pieni, koska rahastoeläkejärjestelmä tuli voimaan vasta 1995. Monet 61–64-vuotiaat ottavat rahastoeläkettä hieman ulos saadakseen eläkeläisälennuksia. Ikäluokissa 61–64 vuotta 41 000 henkilöä saa rahastoeläkettä, joista noin 14 000 on ottanut sen neljäsosan suuruisena.

Osa-aikaeläkkeen lakkauttamisen jälkeen osittaiset sairausvakuutuksen etuudet ovat kasvaneet selvästi. Sen sijaan osittaisten vanhuuseläkkeiden määrät ovat kaiken aikaa pysyneet alhaisina (kuvio 3). Sairauskorvaus ja aktivointituki maksetaan sairausvakuutusetuuksina, mutta tilastoissa ne henkilöt, jotka saavat näitä etuuksia, luetaan työkyvyttömyyseläkeläisiin.

Kuvio 3. Ruotsin osittaisten eläkkeiden lukumäärän kehitys vuosina 1987–2006.

Näin ollen käytännössä Ruotsissa osa-aikaeläkkeen poistumista ei ole korvannut osittainen vanhuuseläke vaan paremminkin osittainen työkyvyttömyyseläke. Osasyynä tässä saattaa olla se, että osittainen työkyvyttömyyseläke on tasoltaan parempi kuin osittainen vanhuuseläke, sekä mahdollisesti myös Ruotsin toistaiseksi liberaali sairausvakuutuksen etuuksien myöntökäytäntö.

Kirjallisuus

- Crona Göran (1981) Delpension. En väg till ökad valfrihet och ökad välfärd. Delegationen för Social Forskning. Rapport 1981:5. Liber Förlag. Stockholm.
- Delsen Lei (1990) Part-time early retirement in Europe. The Geneva Papers on Risk and Insurance 15, s. 139–157.
- Försäkringskassan. <http://www.forsakringskassan.se>.
- Hesselius Patrik (2006) Work Absence and Social Security in Sweden. Institute for Labour Market Evaluation and Department of Economics. Uppsala University.
- Hyrkkänen Raili (2007) Työstä poistumisen ja sairauspoissaolojen eroja Suomessa ja Ruotsissa. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2007:3. Helsinki.
- Hytti Helka (2004) Suomalainen työssäolo ja toimeentuloturva pohjoismaisessa vertailussa. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 4. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 32/2004. Helsinki.
- OECD (1996) The labour market and older workers. Social Policy Studies No. 17. Paris.
- Olofsson Gunnar ja Petersson Jan (1994) Sweden: Policy dilemmas of the changing age structure in a 'work society'. Teoksessa Naschold Frieder ja de Vroom Bert (toim.): Regulating employment and welfare. Company and national policies of labour force participation at the end of worklife in industrial countries. Walter de Gruyter, Berlin, s. 183–246.
- Ruotsin osa-aikaeläkejärjestelmä (1997) Laatinut Lindell Christina. Eläkkeistä ulkomailla 11.9.1997, Eläketurvakeskus, Katsauksia 7/97, Helsinki.
- Ruotsin eläkejärjestelmä (2007) Vidlund Mika, Kansainvälinen tietopankki (28.9.2007), <http://www.etk.fi>.
- SPV – Statens Pensionsverk. <http://www.spv.se>.
- Sundén Annika (1994) Early retirement in the Swedish pension system. Cornell University.
- Takala Mervi (1999) Työnteon ja eläkkeellä olon yhdistäminen. Vaihtoehtona osa-aikaeläke. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1999:1. Helsinki.
- Wadensjö Eskil (1996) Gradual retirement in Sweden. Teoksessa Delsen Lei ja Reday-Mulvey Geneviève (toim.): Gradual retirement in the OECD countries. Macro and micro issues and policies. Dartmouth, Aldershot, s. 25–44.

Kalle Elo

Osa-aikaeläkkeen kustannusten arviointia

Johdanto

Osa-aikaeläkkeen perusteluna on usein käytetty sen mahdollista eläkkeellesiirtymisikää myöhentävää vaikutusta. Tätä kautta osa-aikaeläke voisi alentaa eläkekustannuksia ja lisätä työn tarjontaa. Osa-aikaeläkkeen poistaminen saattaisi toisaalta lisätä työkyvyttömyyttä ja/tai työttömyyttä eikä lopputulos siten olisi kustannuksiltaan merkittävästi alhaisempi nykyiseen verrattuna. Sitä, että osa-aikaeläke osittain korvaisi työkyvyttömyyseläkettä, tukee se tilastotieto, että parin viime vuoden aikana osa-aikaeläkkeiden alkavuus on noussut ja samalla työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeiden alkavuudessa on tapahtunut alenemista.

Tässä artikkelissa arvioidaan osa-aikaeläkkeen merkitystä kokonaiskustannusten näkökulmasta. Arviointi suoritetaan vertailemalla osa-aikaeläkkeen ja sille vaihtoehtoisten työstäpoistumisreittien kustannuksia koko siltä ajalta, jolta eläkkeensaajalle maksetaan hänen elinaikanaan eläkettä.

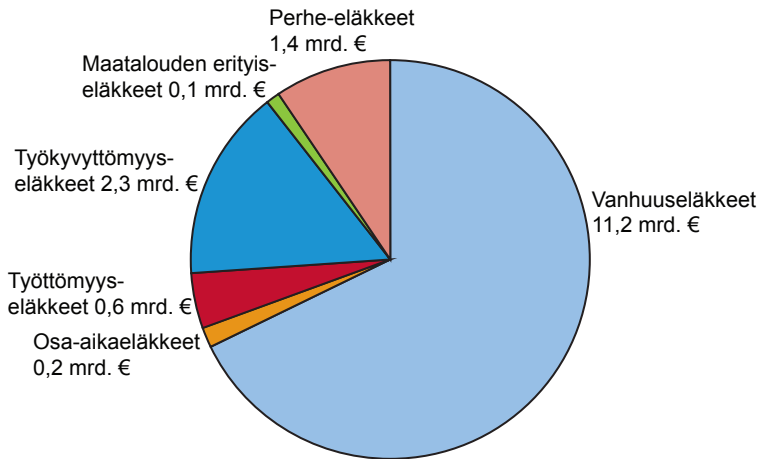
Vertailulaskelmissa oletetaan, että täysi vanhuuseläke alkaa aina 63 vuoden iässä. Näin ollen mahdollista osa-aikaeläkkeen työuraa pidentävää vaikutusta ei ole otettu yllä mainituissa laskelmissa huomioon. Tämä on perusteltua muun muassa siksi, että viimeisten tilastojen mukaan vajaa puolet osa-aikaeläkkeistä päättyi juuri 63 vuoden iässä ja yli 80 prosenttia osa-aikaeläkkeistä päättyi viimeistään tuolloin. Vuodesta 2005 alkaen, jolloin on ollut mahdollista siirtyä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana, tätä ikää myöhemmin päättäneiden osa-aikaeläkkeiden osuus on koko ajan alentunut.

Artikkelin lopussa on kuitenkin pyritty arvioimaan myös sitä, miten paljon työuran pitäisi pidentyä, että kustannukset osa-aikaeläkkeestä ja kokoaikaisesta työskentelystä olisivat yhtä suuret.

Artikkelissa esitettävät laskelmat kuvaavat siis yhden henkilön koko eläke-aikaista eläkemenoa mukaan lukien varhais- ja vanhuuseläke, jolloin laskelmat poikkeavat tilastoissa esitetyistä vuosittaisista eläkemenoista. Maksussa olevien osa-aikaeläkkeiden vaikutus työeläkejärjestelmän vuosittaisiin kustannuksiin ei ole merkittävä. Osa-aikaeläkemeno oli vuonna 2007 noin 0,2 miljardia euroa.

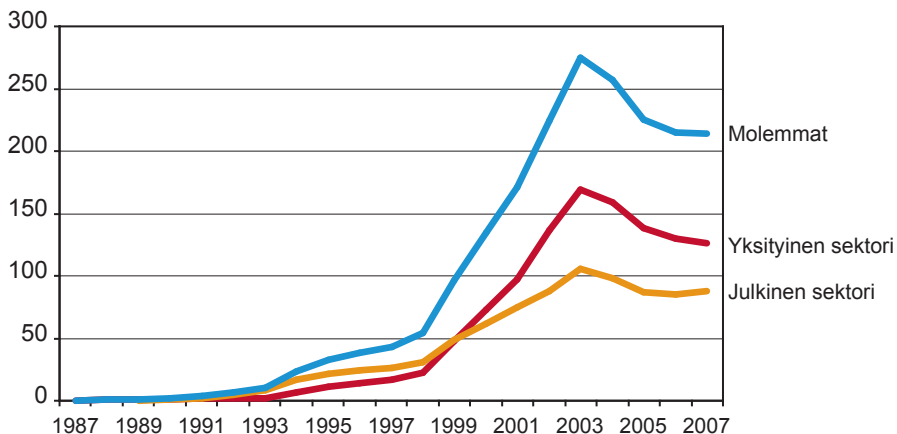
Se on koko vuoden työeläkemenosta noin 1,3 prosenttia (koko työeläkemeno 16,0 miljardia euroa).

Kuvio 1. Työeläkemeno eläkelajin mukaan vuonna 2007.

Osa-aikaeläkkeeseen käytetty raha on luonnollisesti kasvanut, kun osa-aikaeläkeläisten määrä on kasvanut. Korkeimmillaan meno oli vuonna 2003. Kun eläkeuudistuksen yhteydessä sovittiin, että ikäraja nostetaan takaisin 58 vuoteen vuoden 2003 alusta, aiheutti se huiman kasvun uusissa osa-aikaeläkkeissä vuonna 2002. Tämän jälkeen osa-aikaeläkemeno on laskenut selvästi, mutta parin viime vuoden aikana lasku on tasaantunut.

Kuvio 2. Osa-aikaeläkemeno vuosina 1987–2007, miljoonaa euroa.

Kustannuslaskelmien oletukset

Tarkastelun lähtökohtana on 57-vuotias kokoaikatyössä oleva henkilö, joka tullessaan 58 vuoden ikään valitsee joko jatkamisen kokoaikatyössä (täysi työ) tai osa-aikaeläkkeen (OSE)¹. Iässä 63 henkilön oletetaan siirtyvän vanhuuseläkkeelle. Näiden valintojen pohjalta syntyy vaihtoehtoisia kehityskulkuja ikävälillä 58–62 vuotta, kun kumpaankin valintamahdollisuuteen liittyy ikäkohtainen työkyvyttömyysriski (TK). Jos henkilö tulee työkyvyttömäksi missä tahansa iässä välillä 58–62 vuotta, hänen oletetaan pysyvän työkyvyttömänä kunnes täyttää 63 vuotta ja siirtyy vanhuuseläkkeelle (VE). Näillä oletuksilla saadaan taulukon 1 mukaiset vaihtoehdot.

Taulukko 1. Täyden työn ja osa-aikaeläkkeen vaihtoehdot, kun mukana työkyvyttömyysriski.

Vaihtoehto	Ikä					
	58	59	60	61	62	63
Täysi työ 5 v	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	VE
Täysi työ 4 v → TK 1 v	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	TK	VE
Täysi työ 3 v → TK 2 v	Täysi työ	Täysi työ	Täysi työ	TK	TK	VE
Täysi työ 2 v → TK 3 v	Täysi työ	Täysi työ	TK	TK	TK	VE
Täysi työ 1 v → TK 4 v	Täysi työ	TK	TK	TK	TK	VE
OSE 5 v	OSE	OSE	OSE	OSE	OSE	VE
OSE 4 v → TK 1 v	OSE	OSE	OSE	OSE	TK	VE
OSE 3 v → TK 2 v	OSE	OSE	OSE	TK	TK	VE
OSE 2 v → TK 3 v	OSE	OSE	TK	TK	TK	VE
OSE 1 v → TK 4 v	OSE	TK	TK	TK	TK	VE
TK 5 v	TK	TK	TK	TK	TK	VE

Eri vaihtoehtojen kustannuksia laskettaessa tarkastellaan toisaalta iästä 58 eteenpäin maksettavia työeläkemaksuja (työnantajan + työntekijän maksu), toisaalta eläke-etuuksia. Tässä artikkelissa kokonaiskustannuksilla tarkoitetaan näiden erotusta. Kustannuksia tarkastellaan siis työeläkejärjestelmän näkökulmasta.

Kustannusten ikäkohtaisiin arvoihin vaikuttaa lisäksi kuolevuus sekä diskonttokorko, jolla ikäkohtaiset nettoetuudet muunnetaan lähtöhetken (iän 58) arvoa vastaaviksi. Koska miesten ja naisten kuolevuudet ovat erilaiset ja vaikuttavat huomattavasti lopputulokseen, laskelmat on tehty erikseen miehille ja naisille.

- Osa-aikaeläkkeelle voi nykyään siirtyä 58–67-vuotiaana, mutta tässä tarkastelu rajoitettiin yksinkertaisuuden vuoksi työskentelyn/osa-aikaeläkkeen valintaan vain yhdessä iässä (58 vuotta). Kyseinen valintatilanne on kuitenkin yleinen, sillä osa-aikaeläkkeelle siirtyvät eniten nuorimmat eläkkeeseen oikeutetut ikäluokat (nykyään 58- ja 59-vuotiaat).

Laskelmissa oletetaan, että henkilön kokoaikatyön ansio 58-vuotiaana on 2 500 euroa kuukaudessa, ja eläkettä on siihen mennessä karttunut 50 prosenttia tästä ansiosta eli 1 250 euroa kuukaudessa. Ansioiden oletetaan kasvavan vuosittain reaalisesti 1,75 prosenttia, jolloin työeläkeindeksin reaalin vuosimuutos on 0,35 prosenttia ja palkkakertoimen 1,4 prosenttia. Vuosittaisen työeläkemaksun oletetaan olevan 21,6 prosenttia ja työntekijän eläkemaksun 5,7 prosenttia (53 vuotta täyttäneen maksu).

Osa-aikaeläkkeellä olevan työskentelyajan ja eläkkeelläoloajan oletetaan jakautuvan suhteessa 60:40, jonka perusteella on laskettu työskentelyn ansio sekä osa-aikaeläkkeen määrä. Laskelman aloitusvuosi (iän 58 täyttämivuosi) on 2005 ja eläkkeen karttumisen siitä eteenpäin oletetaan tapahtuvan nykyisen Työntekijän eläkelain mukaan.

Koska laskelmassa 63 vuoden iän täyttämivuosi on vuosi 2010, kyseisen ikäluokan eli 1947 syntyneiden elinaikakerroin on 1 eikä siis vaikuta vanhuuseläkkeen määrään. Kuolevuus määräytyy Tilastokeskuksen vuoden 2004 väestöennusteen mukaisesti ja laskennan yksinkertaistamiseksi sen oletetaan olevan sama valinnoista riippumatta.

Tätä laskelmaa varten Tilastokeskuksen kuolevuutta on hieman pienennetty (ikä- ja sukupuolikohtaiset kuolemanvaaraluvut on kerrottu luvulla 0,9), koska Tilastokeskuksen kuolemanvaaralukujen kuvaaman koko väestön kuolevuuden voidaan olettaa olevan korkeampi kuin tässä laskelmassa tarkasteltavan väestöosan².

Vaihtoehtoisten kehityskulkujen kustannukset

Taulukkoon 2 on edellä mainittujen oletusten pohjalta laskettu joidenkin vaihtoehtoisten kehityskulkujen kustannuksia, pyöristettynä 1 000 euron tarkkuuteen. Työkyvyttömyysriskin sisältävien kokoaikatyöura- ja osa-aikaeläkevaihtoehtojen lisäksi taulukossa ovat myös ilman osa-aikaeläkettä tehdystä (kompensoimattomasta) osa-aikatyöstä työkyvyttömäksi sekä kokoaikatyöstä osa-aikaeläkkeelle siirtymisen aiheuttamat kokonaiskustannukset. Kustannusten suuruuden kannalta oleellinen

---

2 Työkyvyttömiä kuolevuuden on havaittu olevan tavallista korkeampaa, joten laskelma jonkin verran yliarvioi työkyvyttömyysvaihtoehtojen kokonaiskustannuksia.

tekijä on diskonttokorko, joka vaikuttaa naisten ja miesten kustannusten eroon. Taulukoissa esitetyt tulokset on saatu käyttäen 3,5 prosentin diskonttokorkoa³.

Taulukko 2. Eri vaihtoehtojen kokonaiskustannuksia (iän 58 täyttämisen jälkeen maksettavat eläkkeet vähennettyinä perityillä työeläkemaksuilla), tuhatta euroa.

Vaihtoehto	Miehet	Naiset
Osa-aikatyö 5 v	194	230
Osa-aikatyö 4 v → TK 1 v	209	245
Osa-aikatyö 3 v → TK 2 v	225	261
Osa-aikatyö 2 v → TK 3 v	243	279
Osa-aikatyö 1 v → TK 4 v	261	297
Täysi työ 5 v	195	234
Täysi työ 4 v → TK 1 v	213	251
Täysi työ 3 v → TK 2 v	230	267
Täysi työ 2 v → TK 3 v	247	284
Täysi työ 1 v → TK 4 v	264	301
TK 5 v	281	317
Täysi työ 4 v → OSE 1 v	201	251
Täysi työ 3 v → OSE 2 v	208	267
Täysi työ 2 v → OSE 3 v	214	284
Täysi työ 1 v → OSE 4 v	221	301
OSE 5 v	227	265
OSE 4 v → TK 1 v	238	276
OSE 3 v → TK 2 v	249	286
OSE 2 v → TK 3 v	260	297
OSE 1 v → TK 4 v	271	307

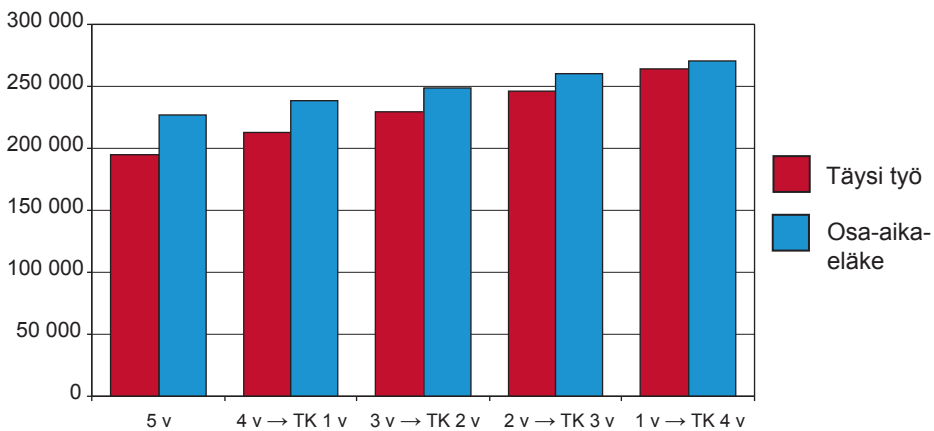
Kokonaiskustannuksiltaan halvin vaihtoehto on kompensoimaton osa-aikatyö, jolloin ikään 63 vuotta saakka osa-aikatyötä tekevän miehen eläke-etuuksien pääoma-arvo ylittää 194 000 eurolla eläkemaksujen pääoma-arvon (taulukko 2). Tässä laskelmassa kompensoimaton osa-aikatyö on osa-aikaeläkettä vastaava työskentely ilman osa-aikaeläkettä. Kompensoimattoman osa-aikatyön ja täyden työn välinen ero on kuitenkin pieni, täysiaikaisessa työssä vastaava ylite on vain 1 000 euroa suurempi.

Jatkossa työskentelyn kustannuksia arvioidaan olettaen täyden työskentelyn vaihtoehdot (kokoaikatyöura). Kallein vaihtoehto on jääminen 58-vuotiaana työkyvyttömyyseläkkeelle vanhuuseläkeikään saakka (TK 5 v). Naisten kokonaiskustannus on suurempi kuin miesten johtuen naisten pienemmästä kuolevuudesta.

3 Korkovaikutuksen arvioimiseksi laskelmat tehtiin koroilla 2,5; 3,0;...; 4,5; 5,0. Korko vaikuttaa kuitenkin vain kustannusten tasoon, ei eri vaihtoehtojen keskinäiseen järjestykseen.

Taulukon 2 pohjalta on kuviossa 3 vertailtu kokoaikatyöuran ja osa-aikaeläkeuran kustannuksia miesten osalta. Vaaka-akselilla kuvatut vaihtoehdot ovat taulukon 2 mukaiset (työskentelyn/osa-aikaeläkkeen pituus vuosina iästä 58 alkaen työskentelyn/osa-aikaeläkkeen jälkeinen työkyvyttömyysaika (TK) vuosina ennen 63 vuoden ikää). Matalimmat kustannukset kummassakin tapauksessa saavutetaan, kun työskentely/osa-aikaeläke jatkuu iästä 58 ikään 63 eli täydet 5 vuotta ilman työkyvyttömyyttä. Kummankin vaihtoehdon kustannukset kasvavat työkyvyttömyysajan pidentyessä ja samalla vaihtoehtojen välinen ero supistuu. Osa-aikaeläke on kuitenkin aina kalliimpi vaihtoehto kuin samanpituinen kokoaikatyöura.

Kuvio 3. Kokoaikatyön ja osa-aikaeläkkeen kustannus työkyvyttömyysajan (TK) pituuden mukaan (euroa), miehet.

Osa-aikaeläke vaihtoehtona kokonaiskustannusten näkökulmasta

Edellä tehtyjen laskelmien tuloksista nähdään, että kun työkyvyttömyysriski otetaan huomioon, osa-aikaeläke iästä 58 vuotta on aina kustannuksiltaan kalliimpi vaihtoehto kuin vastaavan mittainen kokoaikatyö. Jotta voitaisiin verrata osa-aikaeläkkeen ja kokoaikatyön kokonaiskustannuksia, eri vaihtoehtojen kustannukset pitää painottaa niiden toteutumisen todennäköisyyksillä. Nämä todennäköisyydet voidaan laskea ikäkohtaisten työkyvyttömyysriskien avulla, jotka tässä on arvioitu

Eläketurvakeskuksen ennustemallin (PTS-malli) pohjalta. Koska työskentelyyn liittyy työkyvyttömyyden ohella myös mahdollisuus joutua työttömäksi, ikäkohtaisia työkyvyttömyysriskejä on kasvatettu.⁴

Laskelman lähtötilanteessa henkilö valitsee 58 vuoden iässä joko kokoaikatyön tai osa-aikaeläkkeen, joihin kumpaankin liittyy ikäkohtaisesti jokin yhdistetty työkyvyttömyys- ja työttömyysriski. Työskentelyn/osa-aikaeläkkeen oletetaan jatkuvan vähintään vuoden eli vähintään iän 58. Ikäkohtaisten työkyvyttömyys- ja työttömyysriskien perusteella lasketaan kokoaikatyön ja osa-aikaeläkkeen eri vaihtoehtojen todennäköisyydet, joilla kustannuksia painottaen saadaan kokonaiskustannukset.

Oletetaan aluksi, että osa-aikaeläkkeen ja kokoaikatyön ikäkohtaiset työkyvyttömyys- ja työttömyysriskit (TK+TT) ovat samat. Tällöin kokonaiskustannukset sekä eri vaihtoehtojen todennäköisyydet (TN) ovat taulukon 3 mukaiset. Vaihtoehdot rinnastuvat ikään siten, että työkyvyttömyys tai työttömyys alkaa kyseisessä iässä. Kuten jo edellä taulukon 2 vaihtoehtojen kustannusten perusteella voitiin olettaa, osa-aikaeläkkeen kokonaiskustannus on suurempi kuin kokoaikaisen työskentelyn.

Taulukon 3 kuvaama tilanne ei kuitenkaan kuvaa osa-aikaeläkkeen todellisia kustannuksia, jos osa-aikaeläkkeen työkyvyttömyysriski on pienempi kuin kokoaikatyössä olevilla. Edellä esitetty laskelma siis aliarvioisi kokoaikatyön kokonaiskustannusta. Sen pohjalta voidaan kuitenkin laskea kokoaikatyöhön liittyvien työkyvyttömyys- ja työttömyysriskien taso, jolla kokoaikaisen työskentelyn kokonaiskustannus olisi yhtä suuri kuin osa-aikaeläkkeen.

---

4 Työttömyysriski on siis otettu huomioon siirtämällä myös työttömäksi tulevat työkyvyttömyyseläkkeelle. Ansiosidonnainen työttömyysturva ja työkyvyttömyyseläke ovat etuustasoltaan lähellä toisiaan, joten sosiaalivakuutuksen kokonaiskustannukset tulee laskettua jokseenkin oikein.

Taulukko 3. Kokonaiskustannukset, kun työkyvyttömyys- ja työttömyysriski ovat yhtä suuria kokoaikatyössä ja osa-aikaeläkkeellä.

Kokoaikatyö						
Ikä	Työkyvyttömyys- ja työttömyysriski	Vaihtoehto	Miehet		Naiset	
			Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN	Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN
58	0,00	Täysi työ 5 v	195	0,62	234	0,62
59	0,05	Täysi työ 1 v → TK+TT 4 v	264	0,05	301	0,05
60	0,11	Täysi työ 2 v → TK+TT 3 v	247	0,10	284	0,10
61	0,12	Täysi työ 3 v → TK+TT 2 v	230	0,10	267	0,10
62	0,17	Täysi työ 4 v → TK+TT 1 v	213	0,13	251	0,13
Kokoaikatyön kokonaiskustannus			209		248	

Osa-aikaeläke						
Ikä	Työkyvyttömyys- ja työttömyysriski	Vaihtoehto	Miehet		Naiset	
			Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN	Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN
58	0,00	OSE 5 v	227	0,62	265	0,62
59	0,05	OSE 1 v → TK+TT 4 v	271	0,05	307	0,05
60	0,11	OSE 2 v → TK+TT 3 v	260	0,10	297	0,10
61	0,12	OSE 3 v → TK+TT 2 v	249	0,10	286	0,10
62	0,17	OSE 4 v → TK+TT 1 v	238	0,13	276	0,13
Osa-aikaeläkkeen kokonaiskustannus			236		274	

Kokoaikatyön työkyvyttömyys- ja työttömyysriskin tulisi olla yli kaksinkertainen iässä 62 ja kuusinkertainen iässä 59 osa-aikaeläkkeeseen verrattuna, jotta vaihtoehdot olisivat kustannusneutraaleja (diskonttokorko⁵ on 3,5 prosenttia). Kun siis alkuperäisten todennäköisyyksien mukaan noin kolme viidestä jatkaisi kokoaikatyöissä 63-vuotiaaksi, vaihtoehtoisen laskelman mukaan näin tekisi enää vajaa viidennes (taulukko 4).

5 Korkotason vaikutus ikäkohtaisiin työkyvyttömyys- ja työttömyysriskeihin on niin pieni, ettei sillä tulosten kannalta ole merkitystä.

Taulukko 4. Osa-aikaeläkkeen kanssa kustannusneutraali kokoaikatyö.

Kokoaikatyö							
Ikä	Vaihtoehto	Miehet			Naiset		
		Työkyvyttömyys- ja työttömyys-riski	Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN	Työkyvyttömyys- ja työttömyys-riski	Kustannus, 1000 euroa	Vaihtoehtoon TN
58	Täysi työ 5 v	0,00	195	0,18	0,00	234	0,18
59	Täysi työ 1 v → TK+TT 4 v	0,31	264	0,31	0,30	301	0,30
60	Täysi työ 2 v → TK+TT 3 v	0,35	247	0,24	0,35	284	0,24
61	Täysi työ 3 v → TK+TT 2 v	0,36	230	0,16	0,35	267	0,16
62	Täysi työ 4 v → TK+TT 1 v	0,40	213	0,12	0,40	251	0,12
Kokoaikatyön kokonais-kustannus		236			274		

Osa-aikaeläke ja työuran pidentäminen

Edellä laskelmat tehtiin olettaen, että eri työskentelyvaihtoehtoissa vanhuuseläkkeelle siirrytään aina 63-vuotiaana. Voidaan myös laskea, kuinka paljon osa-aikaeläkeuraa pitäisi pidentää, jotta sen kustannukset vastaisivat kokoaikaisen työskentelyn vaihtoehtoa olettaen, että kokoaikatyöstä siirrytään aina viimeistään 63-vuotiaana vanhuuseläkkeelle.

Mitä pitempään osa-aikaeläkkeellä jatketaan, sitä pienempi on sen kokonaiskustannus. Mikäli osa-aikaeläkkeelle jäädytään 58-vuotiaana ja siltä siirryttäisiin vanhuuseläkkeelle 68-vuotiaana (täysi osa-aikaeläkeura), tämän laskelman mukainen kokonaiskustannus on miehillä noin 215 000 ja naisilla 262 000 euroa (kokoaikatyöstä 63-vuotiaana vanhuuseläkkeelle jäävillä vastaavasti 195 000 ja 234 000 euroa). Myös tämän vaihtoehtoon kokonaiskustannus on siis suurempi kuin kokoaikatyön, vaikka kokoaikatyöuran tehnyt on ollut jo muutaman vuoden vanhuuseläkkeellä. Keskeinen syy tähän on työnteon 4,5 prosentin eläkekarttuma iästä 63. Mikäli karttuma olisi sama kuin ennen 63 vuoden täyttämistä eli 1,9 prosenttia, osa-aikaeläkkeen kustannus edellä mainituilla oletuksilla laskettuna olisi kutakuinkin sama kuin kokoaikatyöskentelyn.

Vaikka kokoaikatyöskentelyssä otettaisiin huomioon työkyvyttömyysriski, sen kokonaiskustannus (taulukko 3) on edelleen täyden osa-aikaeläkeuran kokonaiskustannusta pienempi. Kokonaiskustannusten voidaan kuitenkin arvioida olevan

lähellä toisiaan, koska kokoaikatyöuralla työkyvyttömyysriski todennäköisesti on suurempi kuin osa-aikaeläkkeellä. Jotta 58 vuoden iässä alkava osa-aikaeläke vaihtoehtona olisi kustannusneutraali 63-vuotiaana vanhuuseläkkeelle päättävän kokoaikatyöuran kanssa, sen tulisi siis käytännössä jatkua ikään 68 saakka.

Luonnollisesti myös osa-aikaeläkevaihtoehdon kokonaiskustannus pienenee, mitä myöhemmin sille (kokoaika)työstä siirrytään. Aiemmin on jo kuitenkin todettu, että tilastojen mukaan innokkaimmin osa-aikaeläkkeelle siirtyvät nuorimmat siihen oikeutetut ikäluokat. Voidaankin perustellusti arvioida, että osa-aikaeläkkeellä jatkaminen on aina kustannuksiltaan kalliimpi vaihtoehto kuin kokoaikatyöura vanhuuseläkkeeseen saakka, riippumatta siitä milloin vanhuuseläkkeelle siirrytään.

Lopuksi

Edellä esitetyt laskelmat osoittavat, ettei osa-aikaeläkettä voida perustella sillä, että se alentaessaan työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkemenoa pienentäisi kokonaiseläkemenoa.

Sekä eri vaihtoehtojen kustannusten arvioinnissa että täyden työskentelyn ja osa-aikaeläkkeen kokonaiskustannuksia vertaillaessa laskelmassa tuloksena oli se, että osa-aikaeläkkeelle siirtyminen 58 vuoden iässä on työeläkejärjestelmän kannalta kalliimpi vaihtoehto kuin työskentely vastaavalla ikävälillä, kun ikäkohtaiset työkyvyttömyys- ja työttömyysriskit otetaan huomioon ja vanhuuseläkkeelle jääetään 63-vuotiaana.

Jotta täysi työskentely kokonaiskustannukseltaan vastaisi osa-aikaeläkettä, työkyvyttömyys- ja työttömyysriskien tulisi moninkertaistua nykyisestä tasosta. Näin suuri muutos ei ole uskottava.

Osa-aikaeläkkeen on arveltu pidentävän työuraa, tosin tutkimusta aiheesta ei liiemmin ole tehty. Kokonaiskustannusten näkökulmasta osa-aikaeläke on kuitenkin varsin kallis keino työuran pidentämiseksi. Koska osa-aikaeläkkeelle siirrytään yleensä heti, kun siihen on mahdollisuus, sen tulisi käytännössä jatkua ikään 68 ollakseen kustannusneutraali sellaisen kokoaikatyöuran kanssa, jolta jääetään vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana.

Marjukka Hietaniemi ja Mervi Takala

Osa-aikaeläkkeen arviointia eläkepolitiikan tavoitteiden näkökulmasta

Pidentääkö osa-aikaeläke työuraa?

Vuonna 2005 toteutetun työeläkeuudistuksen tavoitteena on pidentää työuria 2–3 vuodella. Työurien pidentämisen avulla pyritään eläketurvan rahoituksen kestävyys turvaamiseen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi nostettiin varhaiseläkkeiden ikärajoja ja korotettiin ikääntyneiden työntekijöiden karttumisprosentteja. Tavoitteeseen pyritään myös siten, että uudistuksessa otetaan huomioon elinajan piteneminen.

Työssäkäynnin pidentäminen turvaa työeläkkeiden rahoituksen ja mahdollistaa paremman eläkkeen. Osa-aikaista työntekoa on pidetty yhtenä keinona työurien pidentämisessä ja erityisesti EU:ssa on sen merkitystä korostettu.

Osa-aikaeläke vaikuttaa työurien pidentämiseen nostamalla ikääntyneiden työllisyysastetta. On arvioitu, että osa-aikatyö selittää puolet ikääntyvien työllisyyden kasvusta Suomessa. Suurin osa ikääntyneistä osa-aikatyötä tekevistä on osa-aikaeläkkeellä. Osa-aikaeläkkeen avulla on myös mahdollista lisätä kokonaistyöpanosta.

Yksiselitteistä vastausta siihen, pidentääkö osa-aikaeläke työuria, ei ole helppo antaa. Kyselytutkimusten mukaan osa-aikaeläkeläisistä noin puolet olisi jatkanut kokoaikatyössä, jos osa-aikaeläkemahdollisuutta ei olisi. Heidän kohdallaan työpanos vähenee, joskin vähentymisen määrää on vaikea arvioida. Lopullinen eläkkeellesiirtymispäätös on monen tekijän tulos.

Osa-aikaeläke on vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeelle huonoimmaksi terveydentilansa arvioineiden kohdalla. Ilman osa-aikaeläkettä monet heistä olisivat todennäköisesti hakeutuneet kokoaikaeläkkeelle. Toisaalta osatyökyvyttömyyseläke on ollut vaihtoehtona jo vuodesta 1973 lähtien. Ilman osa-aikaeläkettä näillä henkilöillä olisi todennäköisesti ollut mahdollisuus siirtyä osatyökyvyttömyyseläkkeelle.

Vuonna 2007 osa-aikaeläkkeellä olleista suurin osa aikoo siirtyä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana tai sitä vanhempana. Aiemmassa kyselyssä vanhuuseläkkeelle arvioi siirtyvänsä vanhuuseläkeiässä vain noin puolet. Näin ollen eläkeuudistuksen

tavoite siitä, että yhä useampi työskentelisi vanhuuseläkkeellä, näyttäisi toteutuvan osa-aikaeläkeläisten kohdalla. Tämä muutos eläkeaikomuksissa vähentänee muille varhaiseläkkeille siirtymistä.

Onko osa-aikaeläke läpinäkyvä?

Yksi vuoden 2005 uudistuksen tavoite on läpinäkyvyyden lisääminen eläkejärjestelmää yhdenmukaistamalla ja yksinkertaistamalla. Tästä syystä työsuhteajosta eläkkeen laskennan pohjana luovuttiin ja eläkkeen määräytymistä koskevat muutokset toteutettiin pääpiirteissään samalla tavalla jokaisella sektorilla. Työttömyyseläke poistettiin ja ikääntyneen työttömän turva siirrettiin kokonaisuudessaan työttömyysvakuutuksen piiriin.

Osa-aikaeläkkeeseen sovellettiin uudistuksessa uusia laskentasääntöjä, mutta saamisen edellytykset jäivät julkisella ja yksityisellä sektorilla edelleen erilaisiksi. Tämä aiheuttaa mutkikkautta ja jopa oikeuden menetyksiä esimerkiksi kun palkansaaja siirtyy sektorilta toiselle.

Osa-aikaeläkkeen saamiseksi edellytetään työssäkäyntiä. Osa-aikaeläkettä edeltää aina kokoaikatyö ja osa-aikaeläkkeen aikana ansioiden on pysyttävä 35–70 prosentin rajoissa edeltävästä vakiintuneesta ansiotasosta. Osa-aikaeläkettä edeltävien ansioiden määrittely osa-aikaeläkettä laskettaessa on olennaisen tärkeää, jotta ansiot eläkkeen aikana pysyvät sallituissa rajoissa. Yksi hankalimpia asioita osa-aikaeläkkeen käytännön hoidossa onkin ansioiden muutokset osa-aikaeläkkeen aikana. Ne vaikuttavat eläkkeen määrään ja eläkeoikeuteen, ja saattavat aiheuttaa eläkkeensaajalle epämiellyttäviä yllätyksiä.

Parantaako osa-aikaeläke eläkejärjestelmän kestävyyttä?

Osa-aikaeläkkeen eläkemeno on 1,3 prosenttia koko eläkemenosta. Eläkemenoja ajatellen osa-aikaeläkkeen osuus on siis varsin vähäinen.

Osa-aikaeläkkeen kustannuksia voidaan kuitenkin laskea myös koko eläkeaikaisen eläkepääoman näkökulmasta. Eli voidaanko osa-aikaeläkkeen ajatella rahoittavan itsensä, jos työkyvyttömyyseläkkeelle hakeudutaan vähemmän tai jos osa-aikaeläke pidentää työuraa.

Täyden työskentelyn ja osa-aikaeläkkeen kustannuksia vertailevan laskelman tuloksena oli se, että osa-aikaeläkkeelle siirtyminen 58 vuoden iässä on työeläke-

järjestelmän kannalta kalliimpi vaihtoehto kuin kokoaikatyöskentely, kun ikäkohtaiset työkyvyttömyys- ja työttömyysriskit otetaan huomioon ja vanhuuseläkkeelle jäädään 63-vuotiaana. Jotta täysi työskentely kokonaiskustannukseltaan vastaisi osa-aikaeläkettä, työkyvyttömyys- ja työttömyysriskien tulisi olla moninkertaisia nykyiseen riskiin verrattuna.

Kustannusten näkökulmasta osa-aikaeläke on kallis keino työuran pidentämiseksi. Koska osa-aikaeläkkeelle siirrytään yleensä heti kun siihen on mahdollisuus, sen tulisi jatkua käytännössä 68 vuoden ikään asti ollakseen kustannusneutraali sellaisen kokoaikatyöuran kanssa, jolta jäädään vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaana.

Onko osa-aikaeläkkeestä hyötyä?

Osa-aikaeläke tarjoaa työntekijälle hyvin turvatuun mahdollisuuden vähentää työpanosta. Osa-aikaeläkeaikainen tulotaso ei juuri alennu kokoaikatyön aikaisesta. Osa-aikaeläke vähentää tulotasoa bruttotasolla osa-aikatyön määrästä riippuen noin 25 prosenttia ja nettotasolla vähemmän.

Osa-aikaeläkkeen käyttäjät ovat pääasiassa tyytyväisiä osa-aikaeläkkeeseen. Osa-aikaeläke luo mahdollisuuden vähentää työpanosta ja pysyä työssä ehkä jonkin verran pidempään. Se antaa myös mahdollisuuden totutella kokoaikaiseen eläkkeeseen. Työnantajan näkökulmasta osa-aikatyöntekijän osaaminen tulee käyttöön ja sitä voi siirtää nuoremmille.

Osa-aikaeläkkeellä vapaa-aika lisääntyy, ja se antaa mahdollisuuden esimerkiksi palkattoman hoivatyön lisäämiseen. Osa-aikaeläkeikäisillä on usein sekä lapsenlapsia että vanhempia hoidettavanaan. Vuoden 2007 kyselytutkimuksen perusteella 38 prosentilla osa-aikaeläkkeellä olevista oli sellaisia perheen tai omaisten hoitoon liittyviä tehtäviä, joita ei voida pitää tavanomaisina kotitöinä. Eniten näitä tehtäviä oli nuoremmilla osa-aikaeläkeläisillä. Omaisille annetun hoivan lisäksi autettiin esimerkiksi naapuria tai ystävää.

Onko osa-aikaeläke tiensä päässä?

Suomessa osa-aikaeläke on ollut voimassa 21 vuotta. Ruotsissa osa-aikaeläke oli voimassa vuosina 1978–2000 eli 22 vuotta. Kokemuksia Ruotsin osa-aikaeläkkeestä on mielenkiintoista tarkastella Suomen osa-aikaeläkkeen rinnalla, koska järjestelmä muistutti hyvin paljon suomalaista.

Molemmissa maissa muutokset osa-aikaeläkkeen ehdoissa ovat vaikuttaneet selvästi osa-aikaeläkkeelle siirtyneiden määriin. Suomessa hakijat ovat reagoineet ikärajamuutoksiin ja Ruotsissa korvaustason muutoksiin. Herkkä reagointi ehtojen muutoksiin kertoo siitä, että osa-aikaeläkkeeseen liittyy enemmän harkintaa kuin muissa eläkemuodoissa. Osa-aikaeläkkeelle siirrytään, kun se on edullinen.

Ruotsin kokemukset osa-aikaeläkkeestä olivat, että se on liian kallis eikä sopinut yhteen työsuuntautuneen eläkeuudistuksen kanssa. Osa-aikaeläkkeen lakkauttamisen jälkeen muut osittaiset sosiaaliturvamuodot ovat kuitenkin lisänneet suosiotaan, esimerkiksi osittaiset työkyvyttömyyseläkkeet lähtivät selvään kasvuun osa-aikaeläkkeen lakkauttamisen jälkeen. Ruotsin kokemuksesta voidaan päätellä, että ilman osa-aikaeläkettä työkyvyttömyyseläkkeet Suomessakin jonkin verran lisääntyisivät.

Liitteet

Liite 1. Eläketurvakeskuksen kyselyt osa-aikaeläkeläisille

1) Vuoden 1995 kysely

Tutkimusjoukon muodostivat kaikki ne henkilöt, jotka olivat osa-aikaeläkkeellä joulukuussa 1994 ja saivat osa-aikaeläkettä TEL:n tai YEL:n mukaan, ts. mukana olivat työsuhteessa olevat työntekijät ja yrittäjät. Tutkimusjoukon suuruus oli 1 262 henkeä ja vastausprosentti 90.

Osa-aikaeläkkeen suosio oli alkuun varsin vähäistä ja tämän ensimmäisen kyselyn tarkoituksena oli selvittää, miksi osa-aikaeläkkeelle ei hakeuduta. Keskeiset tulokset on selostettu ETK:n tutkimuksessa 1999:1 (Takala).

2) Vuoden 2001 kysely

Vuonna 2001 kerättiin aineisto, jossa oli mukana osa-aikaeläkeläisiä, joiden eläke alkoi joko vuonna 1996 tai 1999. Kyselyssä oli mukana sekä niitä, joiden osa-aikaeläke oli voimassa, että niitä joiden osa-aikaeläke oli päättynyt. Otoksen koko oli 2 000 ja vastausprosentti 89.

Tutkimuksessa haluttiin verrata kahta osa-aikaeläkeläisten ryhmää, joista toinen oli siirtynyt osa-aikaeläkkeelle ikärajan väliaikaisen alentamisen aikana ja toinen kun voimassa olivat ikärajat 58–64. Tuloksia on selostettu esim. ETK:n monisteissa 34 (Takala 2001).

3) Vuoden 2007 kysely

Kolmas aineisto kerättiin loppuvuonna 2007. Tämän aineiston osa-aikaeläkeläisten eläke oli alkanut joko vuonna 2002 tai 2005 ja oli kyselyhetkellä voimassa. Molemmilta vuosilta kerättiin 500 hengen otos. Vastausprosentti oli 88.

Liite 2. Perustietoja vuoden 2007 kyselyyn osallistuneista osa-aikaeläkeläisistä

	v. 2002 alkaneet, %	v. 2005 alkaneet, %	Kaikki v. 2007 otoksessa, %
Sukupuoli			
Miehet	42	43	43
Naiset	58	57	57
Yhteensä	100	100	100
Lukumäärä	433	444	877
Ikä			
60		54	27
61	58	20	39
62	33	15	24
63	7	8	8
64	2	2	2
65 ja yli		1	1
Yhteensä	100	100	100
Korkein koulutus			
Kansakoulu, keskikoulu tai vastaava	29	23	26
Ammattikurssi, oppisopimus	9	10	9
Ammattikoulu tai vastaava	18	20	19
Lukio tai ylioppilas	2	4	3
Opistotason ammatillinen koulutus	25	26	25
Korkeakoulututkinto	18	18	18
Yhteensä	100	100	100
Ammattiasema			
Palkansaaja	86	86	86
Yrittäjä tai ammatinharjoittaja	14	14	14
Ammattiryhmä			
Johtajat ja ylemmät virkamiehet	7	9	8
Eriyisiasiantuntijat	25	24	24
Asiantuntijat	20	24	22
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	12	11	11
Palvelu- myynti- ja hoitotyöntekijät	8	8	8
Maanviljelijät, metsätyöntekijät	3	1	2
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	7	9	8
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	6	4	5
Muut työntekijät	13	10	11
Yhteensä	100	100	100
Työpaikan toimiala			
Maa- ja metsätalous, kalatalous	4	3	4
Teollisuus, mineraalien kaivu	18	18	18
Sähkö- kaasu- ja vesihuolto	3	2	2
Rakentaminen	5	5	5
Kauppa, moottoriajoneuvojen ym. korjaus	8	7	7
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	3	3	3
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	5	5	5
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	2	2	2
Kiinteistö- tutkimus ym. palvelut	5	4	4
Julkinen hallinto, maanpuolustus, pakollinen sosiaalivakuutus	6	10	8
Koulutus	12	11	11
Terveystieteiden- ja sosiaalipalvelut	18	18	18
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	4	5	4
Muu	8	8	8
Yhteensä	100	100	100
Työvuosien keskiarvo			
Miehet	41,8	41,0	41,4
Naiset	39,7	38,5	39,1

Eläketurvakeskus on Suomen työeläkejärjestelmän lakisääteinen keskuslaitos. Sen tutkimustoiminta koostuu pääasiassa sosiaaliturvaan ja työeläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista. Tutkimuksissa pyritään monipuolisesti ottamaan huomioon sosiaalipoliittiset, sosiologiset ja taloudelliset näkökulmat.

Pensionsskyddscentralen är lagstadgat centralorgan för arbetspensionssystemet i Finland. Forskningsverksamheten koncentrerar sig i huvudsak på den sociala tryggheten och på de olika pensionssystemen. Målet för forskningsprojektet är att mångsidigt belysa aspekter inom socialpolitik, sociologi och ekonomi.

The Finnish Centre for Pensions is the statutory central body of the Finnish earnings-related pension scheme. Its research activities mainly cover the fields of social security and pension schemes. The studies aim to paint a comprehensive picture of the sociopolitical, sociological and financial aspects involved.

ISSN 1238-5948

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus

00065 Eläketurvakeskus
Puh. 010 7511
Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 Pensionsskyddscentralen
Tfn 010 7511
Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus, Finland
Tel. +358 10 7511
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi